

01541751

CATECHISMUS, 4

OF

ONDERWIJZING

IN DE CHRISTELIJKE LEER, DIE IN DE NEDERLANDSCHE HERVORMDE KERKEN EN SCHOLEN GELEERD WORDT.

De eerste Zondag.

1. *Vraag.* Welke is uw eenige troost, beide in leven en in sterven?

Antwoord. Dat ik met lichaam en ziel, beide in leven en sterven, niet mijns, maar mijns getrouwen Zaligmakers, Jezus Christus, eigen ben: die, met zijn dierbaar bloed, voor al mijne zonden volkomenlijk betaald, en mij uit alle geweld des duivels verlost heeft; en alzoo bewaart, dat zonder den wil mijns hemelschen Vaders, geen haar van mijn hoofd vallen kan, ja ook, dat mij alle ding tot mijne zaligheid dienen moet. Waarom hij mij ook door zijnen Heiligen Geest van het eeuwige leven verzekert, en om voortaan voor hem te leven, mij van harte gewillig en bereid maakt.

2. *Vr.* Hoe vele stukken zijn u noodig te weten, opdat gij in dezen troost zalig leven en sterven moogt?

Antw. Drie stukken: ten eerste, hoe groot mijne zonde en ellende zij; ten andere, hoe ik van al mijne zonde en ellende verlost worde; ten derde, hoe ik Gode voor zulk eene verlossing zal dankbaar zijn.

HET EERSTE DEEL.

VAN DES MENSCHEN ELLENDE.

De 2. Zondag.

3. *Vr.* Waar uit kent gij uwe ellende?

Antw. Uit de wet Gods.

4. *Vr.* Wat eischt de wet Gods van ons?

Antw. Dat leert ons Christus in eene hoofdsom: Matth. XXII: 37, 38, 39, 40. *Gij zult liefhebben den Heer, uwen God, met geheel uw hart, en met geheel uwe ziel, en met geheel uw verstand. Dit is het eerste en het groote gebod. En het tweede, aan dit gelijk, [is]: gij zult uwen naaste liefhebben als u zelve. Aan deze twee geboden hangt de gansche wet en de Profeten.*

5. *Vr.* Kunt gij dit alles volkomenlijk houden?

Antw. Neen ik: want ik ben van nature geneigd God en mijnen naaste te haten.

De 3. Zondag.

6. *Vr.* Heeft dan God den mensch alzoo boos en verkeerd geschapen?

Antw. Neen hij; maar God heeft den mensch goed en naar zijn evenbeeld geschapen, dat is, in ware gerechtigheid en heiligheid, opdat hij God, zijnen Schepper, regt kennen, Hem van harte liefhebben, en met Hem in de eeuwige zaligheid leven zoude, om Hem te loven en te prijzen.

7. *Vr.* Van waar komt dan zulk een verdorven aard des menschen?

Antw. Uit den val en de ongehoorzaamheid van onze eerste voorouders, Adam en Eva, in het Paradijs, waar onze natuur alzoo verdorven is geworden, dat wij allen in zonden ontvangen en geboren worden.

8. *Vr.* Maar zijn wij alzoo verdorven, dat wij ganschelijk onbekwaam zijn tot enig goed, en geneigd tot alle kwaad?

Antw. Ja wij, tenzij wij door

den Geest Gods wedergeboren worden.

De 4. Zondag.

9. *Vr.* Doet dan God den mensch geen onrecht, dat Hij in zijne wet van hem eischt, wat hij niet doen kan?

Antw. Neen hij: want God heeft den mensch alzo geschapen, dat hij dat kon doen, maar de mensch heeft zich zelve en al zijne nakomelingen, door het ingeven des duivels en door moedwillige ongehoorzaamheid, van die gaven beroofd!

10. *Vr.* Wil God zulk eene ongehoorzaamheid en afval ongestraft laten?

Antw. Neen Hij geenszins; maar Hij vertoornd zich schrikkelijk, beide over de aangeborene en werkelijke zonden, en wil die, door een regtvaardig oordeel, tijdelijk en eeuwiglijk straffen, gelijk Hij gesproken heeft: *Vervloekt zij een iegelijk, die niet blijft in al wat er geschreven is in het boek der wet, dat hij dat doe!*

11. *Vr.* Is dan God ook niet barmhartig?

Antw. God is wel barmhartig, maar Hij is ook regtvaardig: daarom eischt zijne gerechtigheid, dat de zonde, welke tegen de allerhoogste Majesteit Gods gedaan is, ook met de hoogste, dat is, met de eeuwige straf, aan ligchaam en ziel gestraft worde.

HET TWEDE DEEL.

VAN DES MENSCHEN VERLOSSING.

De 5. Zondag.

12. *Vr.* Aangezien wij dan, naar het regtvaardig oordeel Gods, tijdelijke en eeuwige straf verdiend hebben; is er eenig middel, waardoor wij deze straf ontgaan mogen, en weder tot genade komen?

Antw. God wil, dat aan zijne gerechtigheid genoeg geschiede; daarom moeten wij aan dezelve, of door ons zelve, of door eenen anderen, volkomenlijk betalen.

13. *Vr.* Maar kunnen wij door ons zelve betalen?

Antw. In geenerlei wijze:

maar wij maken ook de schuld nog dagelijks meerder.

14. *Vr.* Kan ook ergens een bloot schepsel gevonden worden, hetwelk voor ons betaalt?

Antw. Neen: want, ten eerste, wil God aan geen ander schepsel de schuld straffen, welke de mensch gemaakt heeft; ten andere, kan ook geen bloot schepsel den last van Gods eeuwigen toorn tegen de zonde dragen, en andere schepselen daarvan verlossen.

15. *Vr.* Wat moeten wij dan voor eener Middelaar en Verlosser zoeken?

Antw. Zulk eenen, die een waarachtig; en regtvaardig mensch is, en nogtans ook sterker dan alle schepselen, dat is, die ook waarachtig God is.

De 6. Zondag.

16. *Vr.* Waarom moet hij een waarachtig; en regtvaardig mensch zijn?

Antw. Omdat de regtvaardigheid van God vorderde, dat de menschelijke natuur, die gezondigd had, voor de zonde betaalde, en dat een mensch, zelf een zondaar zijnde, niet kon voor anderen betalen.

17. *Vr.* Waarom moet hij zamen ook waarachtig God zijn?

Antw. Omdat hij, uit kracht zijner Godheid, den last des toorns Gods aan zijne menscheit dragen, en ons de gerechtigheid en het leven verwerven en wedergeven mogt.

18. *Vr.* Maar wie is die Middelaar, die zamen waarachtig God en waarachtig regtvaardig mensch is?

Antw. Onze Heer Jezus Christus, die ons van God tot wijsheid, regtvaardigheid, heiligmaking en tot eene volkomene verlossing geschonken is.

19. *Vr.* Waaruit weet gij dat?

Antw. Uit het heilig Evangelie, hetwelk God zelf eerst in het Paradijs geopenbaard, en daarna door de heilige Patriarchen en Profeten heeft laten verkondigen, en door de offeranden en andere plegtigheden der wet laten vóórbeelden, en ten laatste door zijnen eeniggeboren' Zoon vervuld.

De 7. Zondag.

20. *Vr.* Worden dan alle menschen

schen weder door Christus zalig, gelijk zij door Adam zijn verdoemd geworden?

Antw. Neen zij, maar alleen degenen, die hem door een opregt geloof worden ingelijfd, en al zijne weldaden aannemen.

21. *Vr.* Wat is een opregt geloof?

Antw. Een opregt geloof is niet alleen een zeker weten of kennis, waardoor ik alles voor waarachtig houde, wat ons God in zijn woord geopenbaard heeft; maar ook een zeker vertrouwen, hetwelk de Heilige Geest, door het Evangelie, in mijn hart werkt, dat niet alleen aan anderen, maar ook aan mij, vergeving der zonden, eeuwige gerechtigheid en zaligheid van God geschonken zij, uit loutere genade, alleen om de verdiensten van Christus.

22. *Vr.* Wat is dan eenen Christen noodig te gelooven?

Antw. Al wat ons in het Evangelie beloofd wordt, hetwelk ons de Artikelen van ons algemeen en ongetwijfeld Christelijk geloof in ééne hoofdsom leeren.

23. *Vr.* Hoe luiden die Artikelen?

Antw. *Ik geloof in God, den Vader, den Almagtige, Schepper des hemels en der aarde;*

En in Jezus Christus, zijnen eeniggeboren Zoon, onze Heer; die ontvangen is van den Heiligen Geest, geboren uit de maagd Maria; die geleden heeft onder Pontius Pilatus, is gekruisigd, gestorven en begraven, nedergedaald ter helle, ten derden dage weder opgestaan van de dooden, opgevaren ten hemel, zittende ter regterhand Gods, des almachtigen Vaders; van waar hij komen zal om te oordeelen de levenden en de dooden.

Ik geloof in den Heiligen Geest. Ik geloof eene heilige, algemeene, Christelijke Kerk, de gemeenschap der heiligen, vergeving der zonden, wederopstanding des vleesches, en een eeuwig leven.

De 8. Zondag.

24. *Vr.* Hoe worden deze Artikelen verdeeld?

Antw. In drie deelen: het eerste is van God den Vader, en onze schepping; het andere, van God den Zoon, en onze verlossing; het derde, van God

den Heiligen Geest, en onze heiligmaking.

25. *Vr.* Aangezien er maar één eenig Goddelijk wezen is, waarom noemt gij den Vader, den Zoon en den Heiligen Geest?

Antw. Omdat God zich alzoo in zijn woord geopenbaard heeft, dat deze drie onderscheidene personen, de eenige, waarachtige en eeuwige God zijn.

VAN GOD DEN VADER.

De 9. Zondag.

26. *Vr.* Wat gelooft gij met deze woorden: *Ik geloof in God, den Vader, den Almagtige, Schepper des hemels en der aarde?*

Antw. Dat de eeuwige Vader van onzen Heer, Jezus Christus, die hemel en aarde, met al wat er in is, uit niet geschapen heeft, die ook dezelve nog door zijnen eeuwigen raad en voorzienigheid onderhoudt en regeert, om zijns Zoons Christus wil, mijn God en mijn Vader is; op wien ik alzoo vertrouwd, dat ik niet twijfele, of Hij zal mij met alle nooddrift des ligchaams en der ziel verzorgen, en ook al het kwaad, hetwelk Hij mij in dit jammerdal toeschikt, mij ten beste keeren; omdat Hij zulks doen kan als een almachtig God, en ook doen wil als een getrouw Vader.

De 10. Zondag.

27. *Vr.* Wat verstaat gij door de Voorzienigheid Gods?

Antw. De almachtige en alomtegenwoordige kracht van God, door welke Hij hemel en aarde, mitsgaders alle schepselen, als met zijne hand nog onderhoudt, en alzoo regeert, dat loof en gras, regen en droogte, vruchtbare en onvruchtbare jaren, spijs en drank, gezondheid en krankheid, rijkdom en armoede, en alle dingen, niet bij geval, maar van zijne vaderlijke hand ons toekomen.

28. *Vr.* Waartoe dient ons, dat wij weten, dat God alles geschapen heeft, en nog door zijne Voorzienigheid onderhoudt?

Antw. Dat wij in allen tegenwoordig, in voorspoed

dankbaar zijn mogen, en in alles, wat ons nog toekomen kan, een goed toevorzigt hebben op onzen getrouwen God en Vader, dat ons geen schepsel van zijne liefde scheiden zal, aangezien alle schepselen alzoo in zijne hand zijn, dat zij, tegen zijn wil, zich noch roeren noch bewegen kunnen.

VAN GOD DEN ZOON.

De 11. Zondag.

29. *Fr.* Waarom wordt de Zoon van God *Jezus*, dat is *Zaligmaker*, genoemd?

Antw. Omdat hij ons zalig maakt, en van onze zonden verlost; daar benevens, dat bij niemand anders eenige zaligheid te zoeken of te vinden is.

30. *Fr.* Gelooven dan die ook aan den eenigen Zaligmaker *Jezus*, die hunne zaligheid en welvaart bij de heiligen, bij zich zelf, of ergens elders zoeken?

Antw. Neen zij, maar zij verloothenen met de daad den eenigen Heiland en Zaligmaker *Jezus*, ofschoon zij hem met den mond roemen; want van twee één, of *Jezus* moet geen volkomen Zaligmaker zijn, of die dezen Zaligmaker met een waar geloof aannemen, moeten alles in hem hebben, wat tot hunne zaligheid noodig is.

De 12. Zondag.

31. *Fr.* Waarom is hij *Christus*, dat is, een *Gezalfde*, genoemd?

Antw. Omdat hij van God, den Vader, verordend, en met den Heiligen Geest is gezalfd, tot onzen hoogsten Profeet en Leeraar, die ons den verborgen raad en wil van God aangaande onze verlossing volkomenlijk geopenbaard heeft; en tot onzen eenigen Hoogepriester, die ons met de eenige offerande zijns lichaams verlost heeft, en ons met zijne voorbidding steeds voortreedt bij den Vader; en tot onzen eeuwigen Koning, die ons met zijn woord en Geest regeert, en ons bij de verworvene verlossing beschut en behoedt.

32. *Fr.* Maar waarom wordt hij een *Christen* genoemd?

Antw. Omdat ik door het geloof een lidmaat van *Christus*, en alzoo aan zijne zalving deelachtig ben; opdat ik zijnen naam bekenne, en mij zelf tot een levend dankoffer hem offer, en met een vrij en goed geweten, in dit leven, tegen de zonde en den duivel strijde, en hier namaals in eeuwigheid met hem over alle schepselen regere.

De 13. Zondag.

33. *Fr.* Waarom is hij *Gods eeniggeboren Zoon* genoemd, zoo wij toch ook *Gods kinderen* zijn?

Antw. Daarom, dat *Christus* alleen de eeuwige natuurlijke Zoon van God is; maar wij zijn om zijn wil, uit genade, tot kinderen *Gods* aangenomen.

34. *Fr.* Waarom noemt gij hem *onzen Heer*?

Antw. Omdat hij ons, met ligchaam en ziel, van al onze zonden, niet met goud of met zilver, maar met zijn dierbaar bloed, gekocht, en van alle geweld des duivels verlost, en ons alzoo zich tot een eigendom gemaakt heeft.

De 14. Zondag.

35. *Fr.* Wat is dat gezegd: *die ontvangen is van den Heiligen Geest, geboren uit de maagd Maria*?

Antw. Dat de eeuwige Zoon van God, die waarachtig en eeuwig God is en blijft, de ware menselijke natuur, uit het vleesch en bloed van de maagd *Maria*, door de werking des Heiligen Geestes, aangenomen heeft; opdat hij ook het ware zaad van *David* zij, aan zijne broeders in alles gelijk, uitgenomen de zonde.

36. *Fr.* Wat nuttigheid overkomt u door de heilige ontvanging en geboorte van *Christus*?

Antw. Dat hij onze Middelaar is, en met zijne onschuld en volkomene heiligheid, mijne zonden, waarin ik ontvangen en geboren ben, voor *Gods* aangezicht bedekt.

De 15. Zondag.

37. *Fr.* Wat verstaat gij bij het woordje, *geleden*?

Antw. Dat hij aan ligchaam en ziel, den ganschen tijd zijns levens, op de aarde, maar in-

zonderheid aan het einde zijns levens, den toorn Gods tegen de zonde van het gansche menschelijke geslacht gedragen heeft; opdat hij met zijn lijden, als met het eenige zoenoffer, ons ligchaam en ziel van de eeuwige verdoemenis verlossen, en ons Gods genade, gerechtigheid en het eeuwige leven verwerven zou.

38. *Fr.* Waarom heeft hij onder den Regter Pontius Pilatus geleden?

Antw. Opdat hij, onschuldig, onder den wereldlijken Regter veroordeeld zijnde, ons daarmede van het strenge oordeel van God, dat over ons gaan zou, bevrijden zou.

39. *Fr.* Heeft het iets meer in, dat hij gekruisigd is geweest, dan of hij met een' anderen dood gestorven ware?

Antw. Ja het: want daardoor ben ik zeker, dat hij de vervloeking, die op mij lag, op zich geladen heeft, omdat de dood des kruises van God vervloekt was.

De 16. Zondag.

40. *Fr.* Waarom heeft Christus zich tot in den dood moeten vernederen?

Antw. Daarom, dat van wege de gerechtigheid en waarheid Gods, niet anders voor onze zonden kon betaald worden, dan door den dood van Gods Zoon.

41. *Fr.* Waarom is hij begraven geworden?

Antw. Om daarmede te betuigen, dat hij waarlijk gestorven is.

42. *Fr.* Zoo dan Christus voor ons gestorven is, hoe komt het, dat wij ook moeten sterven?

Antw. Onze dood is geene betaling voor onze zonden, maar alleen eene afsterving der zonden, en een doorgang tot het eeuwige leven.

43. *Fr.* Wat verkrijgen wij meer voor nuttigheid uit de offerande en dood van Christus aan het kruis?

Antw. Dat door zijne kracht onze oude mensch met hem gekruisigd, gedood en begraven wordt; opdat de booze lusten van het vleesch in ons niet meer regeren, maar dat wij ons zelve hem tot eene offerande der dankbaarheid opofferen.

44. *Fr.* Waarom volgt er, nedergedaald ter helle?

Antw. Opdat ik, in mijne hoogste aanvechtungen verzekerd zij, en mij ganschelijk vertrouwde, dat mijn Heer Christus, door zijne onuitsprekelijke benaauwdheid, smarten, verschrikkingen en helsche kwalen, in welke hij, in zijn gansche lijden, maar inzonderheid aan het kruis, gezonken was, mij van de helsche benaauwdheid en pijn verlost heeft.

De 17. Zondag.

45. *Fr.* Wat nut ons de opstanding van Christus?

Antw. Ten eerste, heeft hij door zijne opstanding den dood overwonnen, opdat hij ons de gerechtigheid, die hij door zijnen dood ons verworven had, kon deelachtig maken; ten andere, worden wij ook door zijne kracht opgewekt tot een nieuw leven; ten derde, is de opstanding van Christus een zeker pand van onze zalige opstanding.

De 18. Zondag.

46. *Fr.* Wat verstaat gij daarmede, opgevaren ten hemel?

Antw. Dat Christus voor de oogen zijner jongeren van de aarde ten hemel is opgeheven, en dat hij ons ten goede daáris, tot dat hij wederkomt, om te oordeelen de levenden en de dooden.

47. *Fr.* Is dan Christus niet bij ons tot aan het einde der wereld, gelijk hij ons beloofd heeft?

Antw. Christus is waarachtig mensch en waarachtig God; naar zijne menschelijke natuur is hij niet meer op aarde, maar naar zijne godheid, majesteit, genade en geest wijkt hij nimmermeer van ons.

48. *Fr.* Maar zoo de menschheid niet overal is, waar de godheid is, worden dan die twee naturen in Christus niet van elkander gescheiden?

Antw. Ganschelijk niet: want mitsdien de godheid onbegrijpelijk en overal tegenwoordig is, zoo moet volgen, dat zij wel buiten hare aangenomene menschheid is, en nogtans ook in dezelve is, en persoonlijk met haar vereenigd blijft.

49. *Vr.* Wat nut ons de hemelvaart van Christus?

Antw. Ten eerste, dat hij in den hemel voor het aangezigt zijns Vaders onze Voorspreker is; ten andere, dat wij ons vleesch in den hemel tot een zeker pand hebben, dat hij, als het Hoofd, ons, zijne lidmaten, ook tot zich zal nemen; ten derde, dat hij ons zijnen Geest tot een tegenpand zendt, door wiens kracht wij zoeken wat daar boven is, waar Christus is, zittende ter rechterhand Gods, en niet wat op de aarde is.

De 19. Zondag.

50. *Vr.* Waarom werd daarbij gezet, *zittende ter rechterhand Gods?*

Antw. Dat Christus daarom ten hemel gevaren is, opdat hij zich zelven daár bewijze als het Hoofd zijner Christelijke Kerk, door hetwelk de Vader alle dingen regeert.

51. *Vr.* Wat nuttigheid brengt ons nu deze heerlijkheid van ons Hoofd Christus?

Antw. Eerstelijk, dat hij door zijnen Heiligen Geest, in ons, zijne lidmaten, de hemelsche gaven uitgiet; daarna, dat hij ons met zijne magt tegen alle vijanden beschut en bewaart.

52. *Vr.* Wat troost u de wederkomst van Christus, om te oordeelen de levenden en de dooden?

Antw. Dat ik in alle droefenis en vervolging, met een opgericht hoofd, even denzelfden, die zich te voren om mijnen wil voor Gods gerigt gesteld, en al den vloek van mij weggenomen heeft, tot eenen Rechter uit den hemel verwacht; die al zijne en mijne vijanden in de eeuwige verdoemenis werpen, maar mij, met alle uitverkorenen, tot zich in de hemelsche blijdschap en heerlijkheid nemen zal.

VAN GOD DEN HELIGEN
GEEST.

De 20. Zondag.

53. *Vr.* Wat gelooft gij van den Heiligen Geest?

Antw. Eerstelijk, dat hij samen met den Vader en den Zoon waarachtig en eeuwig God is; ten andere, dat hij ook

aan mij gegeven is, opdat hij mij, door een opregt geloof, aan Christus en al zijne weldaden deelachtig make, mij trooste, en bij mij eeuwig blijve.

De 21. Zondag.

54. *Vr.* Wat gelooft gij van de heilige, algemeene, Christelijke Kerk?

Antw. Dat de Zoon van God, uit het gansche menschelijke geslacht, zich eene gemeente, tot het eeuwige leven uitverkoren, door zijnen Geest en woord, in eenigheid des waren geloofs, van het begin der wereld tot aan het einde, vergadert, beschermt en onderhoudt; en dat ik daarvan een levend lidmaat ben, en eeuwig zal blijven.

55. *Vr.* Wat verstaat gij door de gemeenschap der Heiligen?

Antw. Eerstelijk, dat alle en elk geloovige, als lidmaten, aan den Heer Christus en aan al zijne schatten en gaven gemeenschap hebben; ten andere, dat elk zich moet schuldig weten, zijne gaven, ten nutte en tot zaligheid der andere lidmaten, gewillig en met vreugde aan te leggen.

56. *Vr.* Wat gelooft gij van de vergeving der zonden?

Antw. Dat God, om het genoegdoen van Christus, aan al mijne zonden, ook mijnen zondigen aard, waarmede ik al mijn leven lang te strijden heb, nimmermeer wil gedenken, maar mij uit genade de gerechtigheid van Christus schenken, opdat ik nimmermeer in het gerigt van God kome.

De 22. Zondag.

57. *Vr.* Wat troost geeft u de opstanding des vleesches?

Antw. Dat niet alleen mijne ziel, na dit leven van stonden aan, tot Christus, haar Hoofd, zal opgenomen worden; maar dat ook dit mijn vleesch, door de kracht van Christus opgewekt zijnde, weder met mijne ziel vereenigd, en aan het heerlijk ligchaam van Christus gelijkvormig zal worden.

58. *Vr.* Wat troost scheidt gij uit het Artikel van het eeuwige Leven?

Antw. Dat, nademaal ik nu het beginsel der eeuwige vreugde in mijn hart gevoele, ik na dit

dit leven volkomene zaligheid bezitten zal, welke geen oog gezien, en geen oor gehoord heeft, en in geens menschen hart gekomen is, en dat, om God daarin eeuwig te prijzen.

VAN DE REGTVAARDIGING.

De 23. Zondag.

59. *Fr.* Maar wat baat het u nu, dat gij dit alles geloof?

Antw. Dat ik in Christus voor God rechtvaardig ben, en een erfgenaam van het eeuwige leven.

60. *Fr.* Hoe zijt gij rechtvaardig voor God?

Antw. Alleen door een opregt geloof in Jezus Christus: alzoo, dat, al is het, dat mij mijn geweten beklaagt, dat ik tegen al de geboden Gods zwaarlijk gezondigd, en van dezelve geen gehouden heb, en nog steeds tot alle boosheid geneigd ben, nochtans God, zonder eenige mijner verdienste, uit loutere genade, mijde volkomene genoegdoening, gerechtigheid en heiligheid van Christus schenkt en toerekent, even als had ik nooit zonde gehad noch gedaan, ja als had ik ook al de gehoorzaamheid volbragt, welke Christus voor mij volbragt heeft, zoo verre ik zulk eene weldaad met een geloovig hart aanneem.

61. *Fr.* Waarom zegt gij, dat gij alleen door het geloof rechtvaardig zijt?

Antw. Niet, dat ik van wege de waardigheid van mijn geloof Gode aangenaam ben, maar daarom, dat alleen de genoegdoening, gerechtigheid en heiligheid van Christus mijne gerechtigheid voor God is, en dat ik dezelve niet anders, dan alleen door het geloof, aannemen en mij toeëigenen kan.

De 24. Zondag.

62. *Fr.* Maar waarom kunnen onze goede werken niet de gerechtigheid voor God, of een stuk van dezelve zijn?

Antw. Daarom, dat de gerechtigheid, die voor Gods gerigt bestaan kan, gansch volkomen en aan de wet van God in alle stukken gelijkmatig zijn moet; en dat ook onze beste werken in dit leven alle onvolkomen

en met zonden bevekt zijn.

63. *Fr.* Hoe, verdienen onze goede werken niet, welke God nochtans in dit en in het toekomstende leven wil beloonen?

Antw. Deze belooning geschiedt niet uit verdienste, maar uit genade.

64. *Fr.* Maar maakt deze leer geen zorgeloze en goddelooze menschen?

Antw. Neen zij; want het is onmogelijk, dat, zoo wie Christus door een waarachtig geloof ingeplant is, niet zou voortbrengen vruchten der dankbaarheid.

VAN DE SACRAMENTEN

De 25. Zondag.

65. *Fr.* Aangezien dan alleen het geloof ons Christus en al zijne weldaden deelachtig maakt, van waar komt zulk een geloof?

Antw. Van den Heiligen Geest, die het geloof in onze harten werkt, door de verkondiging van het heilig Evangelie, en hetzelfde sterkt door het gebruik der Sacramenten.

66. *Fr.* Wat zijn de Sacramenten?

Antw. De Sacramenten zijn heilige, zichtbare waartekenen en zegelen, van God ingezet, opdat Hij ons, door het gebruik derzelve, de beloften van het Evangelie des te beter te verstaan geven en verzegelen zou; namelijk, dat Hij ons, van wege het eenig slagtoffer van Christus, aan het kruis volbragt, vergeving der zonden en het eeuwige leven uit genade schenkt.

67. *Fr.* Zijn dan beide het Woorden de Sacramenten daaren gerigt, of daartoe verordend, dat zij ons geloof op de offeranden van Jezus Christus aan het kruis, als op den eenigen grond onzer zaligheid, wijzen?

Antw. Ja zij toch: want de Heilige Geest leert ons in het Evangelie, en verzekert ons door de Sacramenten, dat onze volkomene zaligheid in de eenige offerande van Christus staat, die voor ons aan het kruis geschied is.

68. *Fr.* Hoeveel Sacramenten heeft Christus in het Nieuwe

Verbond of Testament ingezet?

Antw. Twee, namelijk den heiligen Doop en het heilig Avondmaal.

VAN DEN HEILIGEN DOOP.

De 26. Zondag.

69. *Fr.* Hoe wordt gij in den heiligen Doop vermaand en verzekerd, dat de eenige offerande van Christus, aan het kruis geschied, u ten goede komt?

Antw. Alzoo, dat Christus dit uitwendig waterbad ingezet, en daarbij toegezegd heeft, dat ik zoo zeker met zijn bloed en Geest van de onreinheid mijner ziel, dat is, van al mijne zonden, gewasschen ben, als ik uitwendig met het water, hetwelk de onzuiverheid des vleesch es pleegt weg te nemen, gewasschen ben.

70. *Fr.* Wat is het, met het bloed en den Geest van Christus gewasschen te zijn?

Antw. Het is vergeving der zonden van God uit genade te hebben, om het bloed van Christus, hetwelk hij in zijne offeranden aan het kruis voor ons uitgestort heeft; daarna ook door den Heiligen Geest vernieuwd en tot lidmaten van Christus geheiligd te zijn, opdat wij hoe langer hoe meer der zonden afsterven, en in een godzallig, onstraffelijk leven wandelen.

71. *Fr.* Waar heeft ons Christus toegezegd, dat hij ons zoo zeker met zijn bloed en Geest wasschen wil, als wij met het doopwater gewasschen worden?

Antw. In de insetting des Doops, welke aldus luidt: *Gaat henen, onderwijst alle volken, dezelve doopende in den naam des Vaders, en des Zoons, en des Heiligen Geestes.* En: *Die geloofd zal hebben, en gedoopt zal zijn, zal zalig worden; maar die niet zal geloofd hebben, zal verdoemd worden.*

Deze belofte wordt ook herhaald, waar de Schrift den Doop *het bad der wedergeboorte en de afwassing der zonden* noemt.

De 27. Zondag.

72. *Fr.* Is dan het uiterlijk waterbad der afwassing der zonden zelve?

Antw. Neen het: want alleen het bloed van Jezus Christus, en de Heilige Geest reinigt ons van alle zonden.

73. *Fr.* Waarom noemt dan de Heilige Geest den Doop, *het bad der wedergeboorte en de afwassing der zonden*?

Antw. God spreekt alzoo niet zonder groote oorzaak, namelijk: niet alleen om ons daarmede te leeren, dat gelijk de onzuiverheid des lichaams door het water, alzoo ook onze zonde door het bloed en den Geest van Jezus Christus weggenomen worden; maar veel meer, opdat Hij ons door dit goddelijk pand en waarteeken wil verzekeren, dat wij zoo waarachtig van onze zonden geestelijk gewasschen zijn, als wij uitwendig met water gewasschen worden.

74. *Fr.* Zal men ook de jonge kinderen doopen?

Antw. Ja; want mitsdien zij zoowel als de volwassenen in het verbond van God en in zijne gemeente begrepen zijn, en dat hun door Christus bloed de verlossing van de zonden, en de Heilige Geest, die het geloof werkt, niet minder dan aan de volwassenen toegezegd wordt, zoo moeten zij ook, door den Doop, als door het teeken des Verbonds, in de Christelijke Kerk ingelijfd, en van de kinderen der ongeloovigen onderscheiden worden, gelijk in het Oude Verbond of Testament door de Besnijdenis geschied is, voor welke in het Nieuwe Verbond de Doop ingezet is.

VAN HET HEILIG AVOND-
MAAL VAN ONZEN HEER
JEZUS CHRISTUS.

De 28. Zondag.

75. *Fr.* Hoe wordt gij in het heilig Avondmaal vermaand en verzekerd, dat gij aan de eenige offerande van Christus, aan het kruis volbragt, en aan al zijn goed gemeenschap hebt?

Antw. Alzoo, dat Christus aan mij en alle geloovigen, tot zijne gedachtenis, van dit gebroken brood te eten, en van dezen drinkbeker te drinken bevolen heeft, en daarbij ook belooft: eerstelijk, dat zijn

lig-

ligchaam zoo zeker voor mij aan het kruis geofferd en gebroken, en zijn bloed voor mij vergoten is, als ik met oogen zie, dat het brood des Heeren voor mij gebroken, en de drinkbeker mij medegedeeld wordt; en ten andere, dat hij zelf mijne ziel, met zijn gekruisigd lichaam en vergoten bloed, zoo zeker tot het eeuwige leven spijst en laaft, als ik het brood en den drinkbeker des Heeren (als zekere waartekenen van het ligchaam en bloed van Christus) uit des dienaars hand ontvang en mondelijk geniet.

76. *Vr.* Wat is dat te zeggen, het gekruisigde ligchaam van Christus te eten en zijn vergoten bloed te drinken?

Antw. Het is niet alleen, met een geloovig hart, het gansche lijden en sterven van Christus aan te nemen, en daardoor vergeving der zonden en het eeuwige leven te verkrijgen, maar ook daar benevens door den Heiligen Geest, die zamen in Christus en in ons woont, alzoo met zijn heilig ligchaam hoe langer hoe meer vereenigd te worden, dat wij, al is het dat Christus in den hemel is en wij op aarde zijn, nogtans vleesch van zijn vleesch, en been van zijne beenen zijn, en dat wij door éénen Geest (als leden van één ligchaam door ééne ziel) eeuwiglijk leven en geregeerd worden.

77. *Vr.* Wáár heeft Christus beloofd, dat hij de geloovigen alzoo zeker met zijn ligchaam en bloed wil spijzen en laven, als zij van dit gebroken brood eten en van dezen drinkbeker drinken?

Antw. In de inzetting des Avondmaals, welke aldus luidt: (I Kor. XI: 23—26) *Onze Heer Jezus nam, in den nacht, in welken hij verraden werd, het brood; en als hij gedankt had, brak hij het, en zeide: neemt, eet! dat is mijn ligchaam, hetwelk voor u gebroken wordt; doet dat tot mijne gedachtenis. Desgelijks (nam) hij ook den drinkbeker na het eten des Avondmaals, en zeide: deze drinkbeker is het Nieuwe Testament in mijn bloed; doet dat, zoo dikwijls als gij (dien) zult drinken, tot mijne gedachtenis.*

Want zoo dikwijls als gij dit brood zult eten, en dezen drinkbeker zult drinken, zoo verkondigt den dood des Heeren, tot dat hij komt.

Deze toezegging wordt ook herhaald door den heiligen Apostel Paulus, waar hij spreekt: I Kor. X: 16, 17. *De drinkbeker der dankzegging, welken wij (dankzeggende) zegenen, is die niet eene gemeenschap aan het bloed van Christus? Het brood, hetwelk wij breken, is dat niet eene gemeenschap aan het ligchaam van Christus? Want één brood (is het), [zoo] zijn wij velen één ligchaam, dewijl wij allen aan één brood deelachtig zijn.*

De 29. Zondag.

78. *Vr.* Wordt dan uit brood en wijn het wezenlijke ligchaam en bloed van Christus?

Antw. Neen; maar gelijkerwijs het water in den Doop niet in het bloed van Christus veranderd wordt, noch de afwasching der zonden zelve is, waarvan het alleen een Goddelijk waarteken en verzekering is) alzoo wordt ook het brood in het Avondmaal niet het ligchaam van Christus zelve, hoewel het, naar den aard en de eigenschap der Sacramenten, het ligchaam van Christus Jezus genoemd wordt.

79. *Vr.* Waarom noemt dan Christus het brood *zijn ligchaam*, en den drinkbeker *zijn bloed*, of het Nieuwe Verbond door *zijn bloed*, en Paulus de *gemeenschap aan het ligchaam en bloed van Christus*?

Antw. Christus spreekt alzoo niet zonder groote oorzaak, namelijk: niet alleen om ons daarmede te leeren, dat, gelijk brood en wijn dit tijdelijk leven onderhouden, alzoo ook zijn gekruisigde ligchaam en vergoten bloed de waarachtige spijs en drank zijn, waardoor onze zielen ten eeuwigen leven gevoed worden; maar veel meer, om ons door deze zichtbare teekenen en panden te verzekeren, dat wij zoo waarachtig aan zijn waar ligchaam en bloed, door de werking des Heiligen Geestes, deelachtig worden, als wij deze heilige waartekenen met den lichamelijken mond tot zijne gedachtenis ontvangen:

en dat al zijn lijden en gehoorzaamheid zoo zeker ons eigen zijn, als hadden wij zelven in eigen persoon alles geleden, en Gode voor onze zonden genoeg gedaan.

De 30. Zondag.

80. *Vr.* Welk onderscheid is er tusschen het Nachtmal des Heeren en de Paapsche Mis?

Antw. Het Nachtmal des Heeren betuigt ons, dat wij volkomene vergeving van alle zonden hebben, door de eenige offerande van Jezus Christus, welke hij zelf éénmaal aan het kruis volbragt heeft, en dat wij door den Heiligen Geest Christus worden ingelijfd, die, naar zijne menschelijke natuur, niet op de aarde, maar in den hemel is, ter regterhand Gods, zijns Vaders, en daár van ons wil aanbeden zijn. Maar de Mis leert, dat de levenden en de dooden niet door het lijden van Christus vergeving der zonden hebben, tenzij Christus nog dagelijks voor dezelve van de Mispriesters geofferd worde; en dat Christus lichamenlijk onder de gestalte van het brood en den wijn is, en daarom ook daarin moet aanbeden worden. En alzoo is de Mis in éen grond anders niet, dan eene verloochening van de eenige offerande en het lijden van Jezus Christus, en eene vervloekte afgoderij.

81. *Vr.* Voor wie is het Avondmaal des Heeren ingesteld?

Antw. Voor degenen, die zich zelven van wegen hunne zonden mishagen, en nogtans vertrouwen, dat dezelve hun om Christus wil vergeven zijn, en dat ook de overblijvende zwakheid met zijn lijden en sterven bedekt zij; en die ook begeeren hoe langer hoe meer hun geloof te sterken, en hun leven te beteren. Maar de geveinsden, en die zich niet met een waar hart tot God bekeeren, eten en drinken zich zelven het oordeel.

82. *Vr.* Zal men ook tot dit Avondmaal laten komen, die zich met hunne bekentenis en leven als ongeloofige en goddelooze menschen aanstellen?

Antw. Neen; want alzoo wordt het verbond van God onthelgd, en zijn toorn over de gan-

sche gemeente verwekt; daarom is de Christelijke Kerk schuldig, naar de ordening van Christus en zijne Apostelen, zulken (tot dat zij betering huns levens bewijzen) door de sleutelen des Hemelrijks uit te sluiten.

De 31. Zondag.

83. *Vr.* Wat zijn de sleutelen des Hemelrijks?

Antw. De verkondiging van het heilig Evangelie en de Christelijke ban, of uitsluiting uit de Christelijke gemeente, door welke twee stukken het Hemelrijk den geloovigen opengegaan, en den ongeloofigen toegesloten wordt.

84. *Vr.* Hoe wordt het Hemelrijk door de prediking van het heilig Evangelie ontsloten en toegesloten?

Antw. Alzoo, als achterevolgens het bevel van Christus, aan allen en aan een' iegelijk geloovige verkondigd en openlijk betuigd wordt, dat hun (zoo dikwijls zij de beloften van het Evangelie met een waar geloof aannemen) waarachtig al hunne zonden van God, om de verdiensten van Christus, vergeven zijn; daarentegen aan alle ongeloofigen, en die zich niet van harte bekeeren, verkondigd en betuigd wordt, dat de toorn Gods, en de eeuwige verdoemenis op hen ligt, zoo lang zij zich niet bekeeren; volgens welke getuigenis van het Evangelie, God, beide in dit en in het toekomstige leven, oordeelen wil.

85. *Vr.* Hoe wordt het Hemelrijk toegesloten en ontsloten door den Christelijken ban?

Antw. Alzoo, als achterevolgens het bevel van Christus, degenen, die onder den Christelijken naam, onchristelijke leer of leven voeren, nadat zij menigmaal broederlijk vermaand zijnde, van hunne dwaalingen en schandelijk leven niet afstaan willen, aan de gemeente, of degenen, die van de gemeente daartoe verordend zijn, aangebragt worden; en zoo zij naar de vermaning niet vragen, van henlieden, door het verbieden der Sacramenten, uit de Christelijke gemeente, en van God zelven uit het rijk van Christus gesloten worden, en we-

wederom als lidmaten van Christus en van zijne gemeente aangenomen, wanneer zij waarachtige betering beloven en bewijzen.

HET DERDE DEEL.

VAN DE DANKBAARHEID.

De 32. Zondag.

86. *Vr.* Aangezien wij uit onze ellende, zonder eenige onzer verdiensten, alleen uit genade, door Christus verlost zijn, waarom moeten wij dan nog goede werken doen?

Antw. Daarom, dat Christus, nadat hij ons met zijn bloed gekocht en vrijgemaakt heeft, ons ook door zijnen Heiligen Geest tot zijn evenbeeld vernieuwt, opdat wij met ons gansche leven Gode dankbaarheid voor zijne weldaden bewijzen, en Hij door ons geprezen worde: daarna ook, dat elk bij zich zelve van zijn geloof uit de vruchten verzekerd zij, en dat door onzen godzaligen wandel onze naaste ook voor Christus gewonnen worde.

87. *Vr.* Kunnen dan zij niet zalig worden, die in hun goddeloos ondankbaar leven voortvarende, zich tot God niet bekeeren?

Antw. In geenerlei wijze: want de heilige Schrift zegt, dat geen onkuische, afgodendienaar, echtbreker, dief, gierigaard, dronkaard, lasteraar, noch roover, noch dergelijke, het rijk van God beerven zal.

De 33. Zondag.

88. *Vr.* In hoe veel stukken bestaat de waarachtige bekeering des menschen?

Antw. In twee stukken: in de afsterving van den ouden, en in de opstanding van den nieuwen mensch.

89. *Vr.* Wat is de afsterving van den ouden mensch?

Antw. Het is een hartelijk leedwezen, dat wij God door onze zonden vertoornd hebben, en dezelve hoe langer hoe meer haten en vlieden.

90. *Vr.* Wat is de opstanding van den nieuwen mensch?

Antw. Het is eene hartelijke vreugd in God door Christus, en een lust, en liefde om naar

den wil van God in alle goede werken te leven.

91. *Vr.* Maar wat zijn goede werken?

Antw. Alleen die uit een waar geloof, naar de wet van God, Hem ter eere geschieden, en niet, die op ons goeddenken of menschen inzettingen gegrond zijn.

VAN DE WET.

De 34. Zondag.

92. *Vr.* Hoe luidt de wet des Heeren?

Antw. God sprak alle deze woorden:

Exod. XX : 2—17.

Deut. V : 6—21.

Ik ben de HEER, uw God, die u uit Egypteland, uit het diensthuis, uitgeleid heb.

Het eerste Gebod.

Gij zult geen andere Goden voor mijn aangezicht hebben.

Het tweede Gebod.

Gij zult u geen gesneden beeld noch eenige gelijkenis maken, [van hetgeen] boven in den hemel is, noch [van hetgeen] onder op de aarde is, noch [van hetgeen] in de wateren onder de aarde is. Gij zult u voor die niet buigen, noch hen dienen: want Ik, de HEER, uw God, ben een ijverig God, die de misdad der vaderen betoek aan de kinderen, aan het derde en aan het vierde [lid] dergenen, die Mij haten; en doe barmhartigheid aan duizenden dergenen, die Mij liefhebben, en mijne geboden onderhouden.

Het derde Gebod.

Gij zult den naam des HEEREN, uws Gods, niet ijdelijk gebruiken: want de HEER zal niet onschuldig houden, die zijnen naam ijdelijk gebruikt.

Het vierde Gebod.

Gedenkt aan den Sabbatdag, dat gij dien heiligt: zes dagen zult gij arbeiden en al uw werk doen; maar de zevende dag is de Sabbat des HEEREN, uws Gods, [dan] zult gij geen werk doen, gij, noch uw zoon, noch uwe dochter, [noch] uw dienstknecht, noch uwe dienstmaagd, noch uw vee, noch uw vreemdeling, die in uwe poorten is: want in zes dagen heeft de HEER den hemel en de aarde gemaakt, de zee, en alles wat daarin is, en

Hij

A 6

Hij rustte ten zevenden dage ; daarom zegende de HEER den Sabbatdag, en heiligde denzelven.

Het vijfde Gebod.

Eert uwen vader en uwe moeder, opdat uwe dagen verlengd worden in het land, dat u de HEER, uw God, geeft.

Het zesde Gebod.

Gij zult niet doodslaan.

Het zevende Gebod.

Gij zult niet echtbreken.

Het achtste Gebod.

Gij zult niet stelen.

Het negende Gebod.

Gij zult geen valsche getuigenis spreken tegen uwen naaste.

Het tiende Gebod.

Gij zult niet begeeren uws naasten huis; gij zult niet begeeren uws naasten vrouw, noch zijnen dienstknecht, noch zijne dienstmaagd, noch zijnen os, noch zijnen ezel, noch iets, dat van uwen naaste is.

93. *Vr.* Hoe worden deze tien geboden verdeeld ?

Antw. In twee tafelen : waarvan de eerste leert, hoe wij ons jegens God zullen houden ; de andere, wat wij aan onzen naasten schuldig zijn.

94. *Vr.* Wat gebiedt God in het eerste gebod ?

Antw. Dat ik, zoo lief als mij mijner ziele zaligheid is, alle afgoderij, tooverij, waarzegging, superstitie of bijgeloof, aanroeping van heiligen of van andere schepselen, mijde en vliede ; en den eenigen waren God regt leere kennen, Hem alleen vertrouwe, in alle ootmoedigheid en lijdzaamheid mij aan Hem alleen onderwerpe, van Hem alleen alles goeds verwachte, Hem van ganscher harte liefhebbe, vreeze en eere : alzoo dat ik eer van alle schepselen afa en die varen laat, dan dat ik in het allerminste tegen zijnen wil doe.

95. *Vr.* Wat is afgoderij ?

Antw. Afgoderij is, in de plaats van den eenigen waren God, die zich in zijn woord geopenbaard heeft, of benevens denzelven iets anders te versieren of te hebben, waarop de mensch zijn vertrouwen zet.

De 35. Zondag.

96. *Vr.* Wat eischt God in het tweede gebod ?

Antw. Dat wij God op geener-

lei wijze afbeelden, noch op eene andere wijze vereeren, dan Hij in zijn woord bevolen heeft.

97. *Vr.* Mag men dan ganschelijk geene beelden maken ?

Antw. God kan noch mag op eenigerlei wijze afgebeeld worden ; maar al is het, dat de schepselen kunnen afgebeeld worden, zoo verbiedt toch God hunne beeldtenis te maken en te hebben, om die te vereeren, of Gode daardoor te dienen.

98. *Vr.* Maar zou men de beelden in de Kerken als boeken der leeken niet mogen lijd-

Antw. Neen : want wij moeten niet wijzer zijn dan God, die zijne Christenen, niet door stomme beelden, maar door de levende verkondiging zijns woords, wil onderwezen hebben.

De 36. Zondag.

99. *Vr.* Wat wil het derde gebod ?

Antw. Dat wij niet alleen met vloeken of met eenen valschen eed, maar ook met onnoodig zweren, den naam van God niet lasteren noch misbruiken ; noch ons, met ons stilzwijgen en toezien, aan zulke schrikkelijke zonden deelachtig maken : en in één woord, dat wij den heiligen naam van God niet anders dan met vreeze en eerbied gebruiken, opdat Hij van ons regt bekend, aangeroepen en in al onze woorden en werken geprezen worde.

100. *Vr.* Is het dan zoo groote zonde Gods naam met zweren en vloeken te lasteren, dat God zich ook over hen vertoornt, die, zoo veel als hun mogelijk is, het vloeken en zweren niet helpen weren en verbieden ?

Antw. Ja gewisselijk : want er is geen grooter zonde, noch die God meer vertoornt, dan de lastering zijns naams, waarom hij ook dezelve met den dood te straffen bevolen heeft.

De 37. Zondag.

101. *Vr.* Mag men ook godzaliglijk bij den naam van God eenen eed zweren ?

Antw. Ja, als het de Overheid van hare onderdanen, of anderzins ook de nood vordert, om trouw en waarheid daardoor

door te bevestigen, en dat tot Gods eer en des naasten zaligheid; want zulk eedzweren is in Gods woord gegrond, en daarom ook van de heiligen in het Oude en Nieuwe Testament regt gebruikt geweest.

102. *Vr.* Mag men ook bij de heiligen of bij eenige andere schepselen eenen eed zweren?

Antw. Neen: want een' regten eed zweren is God aanroepen, dat Hij, als die alleen het hart kent, der waarheid getuigenis wil geven, en mij straffen, indien ik valschelijk zweer, welke eer aan geene schepselen toebehoort.

De 38. Zondag.

103. *Vr.* Wat gebiedt God in het vierde gebod?

Antw. Eerstelijk, dat de Kerkdienst of het Predikambt, en de Scholen onderhouden worden; en dat ik, inzonderheid op den Sabbat, dat is, op den Rustdag, tot de gemeente van God naarstiglijk kome, om Gods woord te hooren, de Sacramenten te gebruiken, God, den Heer, openlijk aan te roepen, en den armen Christelijke handreiking te doen; ten andere, dat ik al de dagen mijns levens van mijne booze werken viere, den Heer door zijnen Geest in mij werken late, en alzoo den eeuwigen Sabbat in dit leven aanvang.

De 39. Zondag.

104. *Vr.* Wat wil God in het vijfde gebod?

Antw. Dat ik mijnen vader en mijne moeder, en allen, die over mij gesteld zijn, alle eer, liefde en trouw bewijze, en mij aan hunne goede leer en straf met behoorlijke gehoorzaamheid onderwerpe, en ook met hunne zwakheid en gebreken geduld hebbe, aangezien het Gode belijft ons door hunne hand te regeren.

De 40. Zondag.

105. *Vr.* Wat eischt God in het zesde gebod?

Antw. Dat ik mijnen naaste, noch met gedachten, noch met woorden, of eenig gelaat, veel minder met de daad, door mij zelven, of door anderen ontëere, hate, kwetse of doode; maar dat ik alle wraakgier-

igheid aflegge, ook mij zelven niet kwetse, of moedwillig in eenig gevaar begeve: waarom ook de Overheid het zwaard draagt, om den doodslag te weren.

106. *Vr.* Maar dit gebod schijnt alleen van het doodslaan te spreken?

Antw. God, verbiedende den doodslag, leert ons, dat Hij den wortel des doodslags, als nijd, haat, toorn en wraakgierigheid haat, en zulks alles voor eenen doodslag houdt.

107. *Vr.* Maar is het genoeg, dat wij onzen naaste, gelijk gezegd is, niet dooden?

Antw. Neen: want God, verbiedende den nijd, haat en toorn, gebiedt, dat wij onzen naaste liefhebben als ons zelven, en jegens hem geduld, vrede, zachtmoedigheid, barmhartigheid en alle vriendelijkheid bewijzen, zijne schade, zoo veel ons mogelijk is, afkeeren, en ook aan onze vijanden goed doen.

De 41. Zondag.

108. *Vr.* Wat leert ons het zevende gebod?

Antw. Dat alle onkuischheid van God vervloekt is; en dat wij daarom, derzelve van harte vijand zijnde, kuisch en tuchtelijk leven moeten, hetzij in den heiligen huwelijken staat, of buiten denzelven.

109. *Vr.* Verbiedt God in dit gebod niet meer dan echtbreken, en dergelijke schanden?

Antw. Dewijl ons lichaam en onze ziel tempelen des Heiligen Geestes zijn, zoo wil Hij, dat wij die beide zuiver en heilig bewaren: daarom verbiedt Hij alle onkuische daden, gebaren, woorden, gedachten, lusten, en wat den mensch daartoe trekken kan.

De 42. Zondag.

110. *Vr.* Wat verbiedt God in het achtste gebod?

Antw. God verbiedt niet alleen het stelen en rooven, hetwelk de Overheid straft; maar Hij noemt ook dieverij, alle booze stukken en aanslagen, waarmede wij onzes naasten goed aan ons denken te brengen, hetzij met geweld of schijn van regt, als met onregt gewigt, elle, mate, ware, munt,

woeker, of door eenig middel van God verboden: waarbij ook alle gierigheid, alle misbruik en verkwisting zijner gaven.

111. *Fr.* Maar wat gebiedt God in dit gebod?

Antw. Dat ik mijns naasten nut, waar ik kan en mag, bevordere, met hem alzoo handele, als ik wilde, dat men met mij handele; daarbij ook, dat ik getrouw arbeide, opdat ik den nooddriftigen helpen mag.

De 43. Zondag.

112. *Fr.* Wat wil het negende gebod?

Antw. Dat ik tegen niemand valsche getuigenis geve, niemands woorden verkeere, geen achterklapper of lasteraar zij, niemand ligtelijk en onverhoord oordeele, of helpe verdoemen; maar allerlei liegen en bedriegen, als eigene werken des duivels, vermijde, tenzij ik den zwaren toorn van God op mij laden wil: insgelijks, dat ik in het gerigt en alle andere handelingen, de waarheid liefhebbe, opregtelijk spreke en bekenne; ook mijns naasten eer en goed gerucht, naar mijn vermogen, voorsta en bevordere.

De 44. Zondag.

113. *Fr.* Wat eischt van ons het tiende gebod?

Antw. Dat ook de minste lust of gedachte tegen eenig gebod van God in ons hart nimmermeer kome; maar dat wij, te allen tijde, van ganscher harte, aller zonden vijand zijn, en lust tot alle gerechtigheid hebben.

114. *Fr.* Maar kunnen degenen, die tot God bekeerd zijn, deze geboden volkomenlijk houden?

Antw. Neen zij: want ook de allerheiligsten, zoo lang zij in dit leven zijn, hebben maar een klein beginsel van deze gehoorzaamheid, doch alzoo, dat zij met een ernstig voornemen, niet alleen naar sommige, maar naar alle geboden van God beginnen te leven.

115. *Fr.* Waarom laat God ons dan zoo scherpelijk de tien geboden prediken, indien toch niemand dezelve in dit leven houden kan?

Antw. Eerstelijk, opdat wij ons leven lang onzen zondigen aard hoe langer hoe meer leeren kennen, en des te begeeriger zijn om de vergeving der zonden en de gerechtigheid in Christus te zoeken: daarna, dat wij zonder onderlaten ons benaarstigen, en God bidden om de genade des Heiligen Geestes, opdat wij langs zoo meer naar het evenbeeld van God vernieuwd worden, tot dat wij tot deze voorgestelde volkomenheid na dit leven geraken.

VAN HET GEBED.

De 45. Zondag.

116. *Fr.* Waarom is het gebed voor de Christenen noodig?

Antw. Daarom, dat hetzelfde het voornaamste stuk der dankbaarheid is, welke God van ons vordert; en dat God zijne genade en den Heiligen Geest alleen aan hen geven wil, die Hem, met hartelijke zuchten, zonder ophouden, daarom bidden, en daarvoor danken.

117. *Fr.* Wat behoort tot zulk een gebed, dat Gode aangenaam is, en van Hem verhoord wordt?

Antw. Eerstelijk, dat wij alleen den eenigen waren God, die zich in zijn woord geopenbaard heeft, om al hetgeen Hij ons geboden heeft te bidden, van harte aanroepen; ten andere, dat wij onzen nood en onze ellende regt en grondig kennen, opdat wij ons voor het aangezicht van zijne Majesteit verootmoedigen: ten derde, dat wij dezen vasten grond hebben, dat Hij ons gebed, niet-tegenstaande wij zulks onwaardig zijn, om des Heeren Christus wil, zekerlijk wil verhooren, gelijk Hij ons in zijn woord beloofd heeft.

118. *Fr.* Wat heeft God ons bevolen van Hem te bidden?

Antw. Alle geestelijke en lichamelijke nooddrift, welke de Heer Christus begrepen heeft in het gebed, dat hij zelf ons geleerd heeft.

119. *Fr.* Hoe luidt dat gebed?

Antw. Onze Vader, die in de hemelen [zijt]!

Uw naam worde geheiligd;

Uw Koninkrijk kome;

Uw wil geschiede op aarde, gelijk in den hemel ;

Geef ons heden ons dagelijksch brood ;

En vergeef ons onze schulden, gelijk ook wij vergeven aan onze schuldenaren ;

En leid ons niet in verzoeking, maar verlos ons van den booze !

Want uw is het Koninkrijk, en de kracht, en de heerlijkheid, in de eeuwigheid. Amen !

De 46. Zondag.

120. *Vr.* Waarom heeft Christus ons geboden God alzoo aan te spreken : *Onze Vader ?*

Antw. Opdat hij van stonden aan, in het begin van ons gebed, in ons de kinderlijke vreeze en toevoorzigt tot God verwekken zou, hetwelk de grond onzes gebeds is ; namelijk, dat God onze Vader door Christus geworden is, en dat Hij ons veel minder afslaan zal, hetgeen wij van Hem met een regt geloof bidden, dan onze vaders ons aardsche dingen ontzeggen.

121. *Vr.* Waarom wordt hier toegedaan : *die in de hemelen [zijt] ?*

Antw. Opdat wij van de hemelsche Majesteit Gods niet aardschelijk gedenken, en van zijne almagt alle nooddrift des ligchaams en der ziel verwachten zouden.

De 47. Zondag.

122. *Vr.* Welk is de eerste bede ?

Antw. *Uw naam worde geheiligd ;* dat is, geef ons, eerstelijk, dat wij U regt kennen, en U in al uwe werken, in welke uwe almagt, wijsheid, goedheid, gerechtigheid, barmhartigheid en waarheid klaarlijk schijnen, heiligen, roemen en prijzen ; daarna ook, dat wij al ons leven, gedachten, woorden en werken alzoo schikken en rigten, dat uw naam om onzen wil niet gelasterd, maar geëerd en geprezen worde.

De 48. Zondag.

123. *Vr.* Welk is de tweede bede ?

Antw. *Uw Koninkrijk kome ;* dat is, regeer ons alzoo door

uw woord en uwen Geest, dat wij ons langs zoo meer aan U onderwerpen ; bewaar en vermeerder uwe Kerk, verstoort de werken des duivels, en alle geweld, hetwelk zich tegen U verheft, mitsgaders alle booze raadslagen, die tegen uw heilig woord bedacht worden, tot dat de volkomenheid uws Rijks toekome, waar in Gij alles zult zijn in allen.

De 49. Zondag.

124. *Vr.* Welk is de derde bede ?

Antw. *Uw wil geschiede op aarde, gelijk in den hemel ;* dat is, geef, dat wij en alle menschen onze eigenen wil verzaken, en uwen wil, die alleen goed is, zonder eenig tegenspreken gehoorzaam zijn ; opdat alzoo een iegelijk zijn ambt en beroep zoo gewillig en getrouw moge bedienen en uitvoeren, als de Engelen in den hemel doen.

De 50. Zondag.

125. *Vr.* Welk is de vierde bede ?

Antw. *Geef ons heden ons dagelijksch brood ;* dat is, wil ons met alle nooddrift des ligchaams verzorgen, opdat wij daardoor bekennen, dat Gij de eenige oorsprong van alle goed zijt, en dat noch onze zorg, noch arbeid, noch uwe gaven, zonder uwen zegen, ons gedijen ; en dat wij derhalve ons vertrouwen van alle schepselen aftrekken, en op U alleen stellen.

De 51. Zondag.

126. *Vr.* Welk is de vijfde bede ?

Antw. *En vergeef ons onze schulden, gelijk ook wij vergeven aan onze schuldenaren ;* dat is, wil aan ons, arme zondaren, al onze misdaden, en ook de boosheid, die ons altijd aanhangt, om het bloed van Christus niet toerekenen, alzoo wij ook de getuigenis uwer genade in ons bevinden, dat ons gansche voornemen is, aan onze naasten van harte te vergeven.

De 52. Zondag.

127. *Vr.* Welk is de zesde bede?

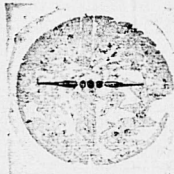
Antw. En leid ons niet in verzoeking, maar verlos ons van den booze; dat is, dewijl wij van ons zelve zoo zwak zijn, dat wij niet een oogenblik kunnen bestaan, en daartoe onze doodvijanden, de duivel, de wereld en ons eigen vleesch niet ophouden ons aan te vechten: wil ons toch behoeden en sterken door de kracht uws Heiligen Geestes, opdat wij in dezen geestelijken strijd niet onderliggen, maar altijd sterken wederstand doen, tot dat wij eindelijk te eenemaal de overhand behouden.

128. *Vr.* Hoe besluit gij uw gebed?

Antw. Want uw is het Koninkrijk, en de kracht, en de heerlijkheid, in de eeuwigheid; dat is, zulks alles bidden wij van U, daarom dat Gij, als onze Koning en aller dingen magtig, den wil en het vermogen hebt, om ons alles goeds te geven, en dat alles, opdat daardoor niet wij, maar uw heilige naam eeuwig geprezen worde.

129. *Vr.* Wat beduidt het woord *Amen*?

Antw. *Amen* is te zeggen: het zal waar en zeker zijn, want mijn gebed veel zekerder van God verhoord is, dan ik in mijn hart gevoel, dat ik zulks van Hem begeer.

BIBLIOTHEEK
NED. HERV. KERK

CHRISTELIJKE GEBEDEN,

DIE IN DE VERGADERING DER
GELOOVIGEN EN ELDERS
GEBRUIKT WORDEN.

*Gebed des Zondags vóór
de Predikatie.*

O eeuwige God, en allerge-
nadigste Vader! wij verootmoedigen
ons uit grond des harten
voor uwe hooge majesteit, te-
gen welke wij zoo menigmaal
en gruwelijk gezondigd hebben,
en bekennen, zoo Gij met ons
wilt in het regt gaan, dat wij
niet anders dan den eeuwigen
dood verdiend hebben. Want
boven dien dat wij allen door de
erfzonde voor U onrein en kin-
deren des toorns zijn, ontvan-
gen uit zondig zaad, en in on-
gerechtigheid geboren, waardoor
allerhande booze lusten, tegen
U en onze naasten strijdende,
in ons wonen; zoo hebben wij
met de daad uwe geboden nog
menigmaal en zonder einde
overtreden, nalatende wat Gij
ons geboden hadt, en doende
wat ons klaarlijk verboden was.
Wij hebben als schapen ge-
dwaald, en hebben grootelijks
tegen U gezondigd, hetwelk wij
bekennen, en het is ons van
harte leed; ja wij belijden ter
onze kleinigheid, en ten prijze
uwer ontferming te onswaarts,
dat onze zonden het getal van
de haren onzes hoofds te boven
gaan, en dat wij tien duizend
pond schuldig zijn, waartegen
wij niet hebben om te betalen.
Waarom wij ook niet waardig
zijn uwe kinderen genoemd te
wezen, noch onze oogen op te
slaan ten hemel, om onze ge-
beden voor U uit te spreken.
Nogtans, o Heere God, en
barmhartige Vader! wetende,
dat Gij den dood des zondaars
niet begeert, maar dat hij zich
bekeere en leve, en dat uwe
barmhartigheid oneindig is, die
Gij bewijst aan degenen, die
zich tot U bekeeren, roepen wij
U van harte aan, in vertrouwen

op onzen Middelaar Jezus
Christus, die het Lam Gods is,
dat de zonden der wereld is weg-
nemende, en bidden U, dat Gij
wilt medelijden hebben met on-
ze zwakheid, ons om Christus
wil al onze zonden vergevende.
Wasch ons in de zuivere fon-
tein zijns bloeds, opdat wij rein
en sneeuw wit worden. Dek on-
ze naaktheid met zijne onnoo-
zelheid en gerechtigheid, om de
eer uws naams. Reinig ons ver-
stand van alle blindheid, en
onze harten van allen moedwil
en hardnekkigheid. Open thans
den mond uws Dienaars, en
vervul dien met uwe wijsheid
en kennis, opdat hij uw woord
rein en vrijmoedig verkondige.
Bereid ook ons aller harte, op-
dat wij hetzelfde hooren, ver-
staan en bewaren mogen.
Schrijf uwe wetten (naar uwe
beloften) in de tafelen onzer
harten, en geef ons lust en
kracht daarin te wandelen, tot
prijs en eer uws naams, en tot
stichting uwer gemeente. Dit
alles, o genadige Vader! bid-
den en begeeren wij in den
naam van Jezus Christus, die
ons alzoo heeft leeren bidden:
Onze Vader, enz.

EEN GEBED VOOR ALLEN NOOD
DER CHRISTENHEID.

des Zondags na de Predikatie.

Almagtige, barmhartige God!
wij bekennen bij ons zelve,
en belijden voor U, gelijk de
waarheid is, dat wij niet waar-
dig zijn onze oogen op te slaan
ten hemel, en ons gebed voor
U te brengen, indien Gij aan-
zien wilt onze verdiensten en
waardigheid; want onze gewetens
beschuldigen ons, en on-
ze zonden geven getuigenissen
tegen ons. Wij weten ook, dat
Gij

Gij een regtvaardig Regter zijt, straffende de zonden dergenen, die uwe geboden overtreden. Maar, o Heer! naardien Gij ons bevolen hebt, U in allen nood aan te roepen, en uit uwe onuitsprekelijke barmhartigheid beloofd hebt onze geboden te verhooren, niet van wege onze verdiensten, die geene zijn, maar om de verdiensten van onzen Heer Jezus Christus, dien Gij ons toteen' Middelaar en Voorspreker voorgesteld hebt; zoo verzaken wij alle andere hulp, en hebben onze toevlugt alleen tot uwe barmhartigheid.

Eerstelijk, o Heer! benevens de ontelbare weldaden, die Gij in het gemeen aan alle menschen op aarde bewijst, hebt Gij ons inzonderheid zoo vele genade gedaan, dat het ons onmogelijk is, die te bedenken of uit te spreken; namelijk, dat Gij ons verlost hebt uit de jammerlijke dienst des duivels en alle afgoderij, waarin wij gevangen lagen, en hebt ons gevoerd tot het licht uwer waarheid, en tot de kennis van uw heilig Euangelium. Daartegen hebben wij door onze ondankbaarheid deze uwe weldaden vergeten, wij zijn van U afgeweken, en hebben onze eigene begeerlijkheden gevolgd, U niet eerende, gelijk wij schuldig waren. Daarom hebben wij gruwelijk gezondigd, o Heer! en U grootelijks vertoorned, dat wij, zoo Gij met ons wildet handelen, naar dat wij verdiend hebben, niet anders zouden hebben te verwachten, dan den eeuwigen dood en de verdoemenis. Ja wij merken ook, o Heer! bij die kastjdningen, die Gij ons dagelijks zijt toeschikkende, dat Gij U te regt over ons vertoornet. Want aangezien dat Gij regtvaardig zijt, zoo straft Gij niemand zonder oorzaak; en wij zien ook nog uwe hand verheven, om ons nog meer te straffen. Maar al ware het, dat Gij ons nog veel harder strafte, dan Gij tot nog toe gedaan hebt, ja al vielen al de plagen over ons, waarmede Gij de zonden van uw volk Israël bezocht hebt, zoo zouden wij nogtans moeten bekennen, dat Gij ons geen onregt doet zoudt.

Maar, o Heer! Gij zijt onze God, en wij zijn maar aarde en stof; Gij zijt onze Schepper, en wij zijn het werk uwer handen; Gij zijt onze Herder, en wij zijn uwe schapen; Gij zijt onze Verlosser, en wij zijn het, die Gij verlost hebt; Gij zijt onze Vader, en wij zijn uwe kinderen en erfgenamen. Daarom, straf ons toch niet in uwen toorn, maar kastijd ons genadiglijk. En onderhoud veel meer het werk, dat Gij in ons door uwe barmhartigheid begonnen hebt, opdat de gansche wereld wete en bekenne, dat Gij onze God en Zaligmaker zijt. Uw volk Israël heeft U zoo menigmaal vertoorned, en Gij hebt hen te regt gestraft, maar zoo dikwijls zij zich wederom tot U bekeerden, hebt Gij hen altijd in genade aangenomen. En hoe zwaar ook hunne zonden en misdaden waren, zoo hebt Gij nogtans die plagen, welke hun toebereid waren, afgewend van wege het verbond, hetwelk Gij gemaakt hebt met uwe dienaren, Abraham, Izak en Jakob, en hebt alzoo het gebed uws volks nooit van U verstooten. Nu hebben wij door uwe genade even dat zelfde verbond, hetwelk Gij in de hand van Jezus Christus onzen Middelaar tusschen U en alle geloovigen hebt opgerigt; ja het is nu zoo veel heerlijker en krachtiger, nadat Christus, met zijn heilig lijden en sterven, en zijnen ingang in zijne heerlijkheid, hetzelfde bevestigd en vervuld heeft. Daarom, o Heer! verzakende ons zelve, en alle menschelijke hulp, hebben wij onze toevlugt alleen tot het zalige genadeverbond, door hetwelk onze Heer Jezus Christus (tot eene volkomene offerande zijn lichaam éénmaal aan het kruis voor ons overgevend) ons met U in eeuwigheid verzoend heeft, Daarom, o Heer! zie aan het aanschijn uws Gezalfden, en niet onze zonden, opdat uw toorn door zijn voorbidden gestild worde, en dat uw aanschijn over ons lichte tot onze vreugde en zaligheid.

Wil ons ook voortaan in uw heilig geleide en uwe bescherming aannemen, en ons regeren met uwen Heiligen Geest, die dagelijks meer en meer ons vleesch

vleesch met al zijne wellusten doodende, ons vernieuwe tot een beter leven, en in ons voortbrengende waarachtige vruchten des geloofs, waardoor uw naam in eeuwigheid geloofd en geprezen worde, en wij met vurige begeerte alle vergankelijke dingen verachtende, alleen aan de hemelsche mogen gedenken.

En overmits het U behaagt, dat men bidde voor alle menschen, wij bidden U, dat Gij uwen zegen strekken wilt over de leer van t.w. heilig Euangelium, opdat het overal verkondigd en aangenomen worde, opdat de gansche wereld vervuld worde met uwe zaligmakende kennis, opdat de onwetende bekeerd, de zwakke gesterkt worde, en een iegelijk uwen heiligen naam, niet alleen met woorden, maar ook met de daad grootmake en heilige.

Wil tot dat einde getrouwe Dienaars in uwen oogst zenden, en die zelf alzoo begaven, dat zij hunne dienst getrouw mogen bedienen. Daarentegen wil uitroeijen alle valsche leeraars, grijpende wolven en huurlingen, die hunne eigene eer en nuttigheid zoeken, en niet de eer uws heiligen naams alleen, noch der armen menschen welvaart en zaligheid.

Wil ook al uwe Christelijke gemeenten, die Gij overal geroepen hebt, genadiglijk bewaren en regeren, in eenigheid des waarachtigen geloofs en godzaligheid des levens, opdat uw Rijk dagelijks toeneme, en des satans rijk te niet ga, tot dat uw Rijk volkomen worde, als Gij alles in allen zijt.

Inzonderheid bidden wij U voor de Overheden, die het U beliefd heeft over ons te stellen: voor de Hoog Mogende Heeren Staten Generaal van deze Vereenigde Nederlanden, en voor den Raad van Staat, voor N. onzen getrouwen Gouverneur, voor mijne Heeren de Staten van dit Land, en de Heeren Gecommitteerde Raden, voor mijne Heeren van den Hove Provinciaal, en voor den achtbaren Magistraat, Schout, Burgemeesteren, Schepenen en Raad dezer stad. Verleen hen allen uwe genade en gaven, een iegelijk in zijn beroep en staat, waarin hij van U gesteld is, opdat zij het

volk, dat gij hun toevertrouwd hebt, wijs regeren, kloek beschermen, uwe dienst getrouw handhaven, en de justitie aan hunne onderdanen regt bedienen. Wil voorzitten met uwen Heiligen Geest in hunne zamenkomsten, opdat zij in alle zaken, niet anders dan hetgeen goed en behoorlijk is, besluiten, en daarna hetzelfde ook gelukkig uitvoeren mogen; ten einde deze Landen van hunne vijanden bewaard, de kwaaddoeners gestraft, en de vromen voorgestaan zijnde, uw naam daardoor geëerd, en het Rijk van den Koning der Koningen, Christus Jezus, bevorderd moge worden, en wij een gerust en stil leven leiden mogen in alle godzaligheid en eerbaarheid.

Verder bidden wij U voor onze medebroeders, die onder den Paus of Turk vervolging lijden. Wil hen met uwen Heiligen Geest troosten, en genadig daaruit verlossen; laat niet toe, dat uwe Christenheid ganschelijk verwoest, en de gedachtenis uws naams op aarde uitgeroeid worde, dat niet de vijanden uwer waarheid zich beroemen tot uwe oneer en lastering. Maar indien het uw goddelijke wil is, dat de gevangene Christenen met hunnen dood der waarheid getuigenis geven, en uwen naam prijzen, zoo geef hun troost in hun lijden, dat zij zulks van uwe Vaderlijke hand opnemen, en daarom, uwen wil volgende, volstandig blijven, hetzij in leven of in sterven, tot uwe eer, tot stichting uwer gemeente en tot hunne zaligheid.

Wij bidden U ook voor allen, die Gij kastijdt met armoede, gevangenis, krankheid des ligchaams of aanvechting des geestes. Troost hen allen, o Heer! naar dat Gij weet, dat hun nood is eischende. Geef, dat hunne kastijding hun diene tot kennis hunner zonden, en betering huns levens. Wil hun ook geven volstandig geduld. verzoet hun lijden, en verlos hen eindelijk, opdat zij zich over uwe goedheid verblijden, en uwen naam eeuwiglijk prijzen.

Eindelijk, o Heer! wil ons en de onzen, mitsgaders alles wat ons aangaat, in uwe bewaring nemen. Geef, dat wij in ons be-

beroep naar uwen wil mogen leven, en de gaven, die wij van uwen zegen ontvangen, alzoo gebruiken, dat zij ons niet verhinderen, maar veel meer tot het eeuwige leven bevorderlijk zijn. Sterk ons ook in alle aanvechtingen, opdat wij, in het ware geloof strijdende, overwinnen mogen, en hier namaals met Christus het eeuwige leven bezitten.

Om alle deze dingen bidden wij U, gelijkerwijs onze getrouwe Heer en Zaligmaker Jezus Christus ons zelf geleerd heeft: *Onze Vader, enz.*

Daarna wordt de gemeente verlaten met den gewonen zegen.

Ontvangt den zegen des Heeren.

DE HEER ZEGENE U, EN BEHOEDE U! DE HEER DOE ZIJN AANGEZIGT OVER U LICHTEN EN ZIJ U GENADIG! DE HEER VERHEFFE ZIJN AANGEZIGT OVER U EN GEVE U VREDE! Amen.

Een gebed vóór de leer van den Catechismus.

O hemelsche Vader! uw woord is volkomen en bekeert de zielen, eene waarachtige getuigenis, den ongeleerden wijsheid gevende, en der blinden oogen verlichtende, een krachtig middel ter zaligheid voor allen, die gelooven. Maar overmits wij van nature niet alleen blind, maar onbekwaam zijn tot eenig goed; en dat Gij ook niemand helpen wilt, dan die ootmoedig en verslagen zijn van hart; bidden wij U, dat Gij ons verstand wilt verlichten met uwen Heiligen Geest, en ons geven een zachtmoedig hart, van hetwelk alleopgeblazenheid en vleeschelijke wijsheid geweerd is; opdat wij, uw woord hoorende, hetzelfde regt verstaan mogen, en ons leven daarnaar aanstellen. Wil ook genadiglijk bekeeren allen, die nog van uwe waarheid afdwalen, opdat wij allen te zamen U eendragtighk dienen, in waarachtige heiligheid en gerechtigheid al de dagen van ons leven. Dit begeeren wij alleen om Christus

wil, die ons in zijnen naam aldus heeft leeren bidden, en ook beloofd te verhooren: *Onze Vader, enz.*

Een gebed na de leer van den Catechismus.

O genadige, barmhartige God en Vader! wij danken U, dat Gij niet alleen ons in uw verbond genomen hebt, maar ook onze kleine kinderen, hetwelk Gij hun niet alleen verzegeld hebt door den heiligen Doop, maar ook dagelijks bewijst, als Gij uwen lof volmaakt uit hunnen mond, om alzoo de wijze wereld te beschamen. Wij bidden U, vermeerder in hen uwe genade, dat zij in Christus, uwen Zoon, altijd toenemen en wassen, tot dat zij hunnen volkomen mannelijken ouderdom in alle wijsheid en gerechtigheid erlangen. Geef ons ook genade, dat wij hen in uwe kennis en vrteze, gelijk Gij ons bevolen hebt, onderwijzen, opdat door hunne godzaligheid het rijk des satans verstoord worde, en het Rijk van Jezus Christus in deze en andere gemeenten versterkt worde, tot eer van uwen heiligen naam, en tot hunne eeuwige zaligheid, door Jezus Christus. Amen.

Een kort gebed vóór de predikatie in de week.

Hemelsche Vader, eeuwige en barmhartige God! wij bekenen en belijden voor uwe Goddelijke Majesteit, dat wij arme ellendige zondaren zijn, ontvangen en geboren in alle boosheid en verderf, geneigd tot alle kwaad en onnut tot eenig goed; en dat wij met ons zondig leven, zonder ophouden uwe heilige geboden overtreden, waardoor wij uwen toorn teger ons verwekken, en naar uw rechtvaardig oordeel, op ons laden de eeuwige verdoemenis. Maar, o Heer! wij hebben berouw en leedwezen, dat wij U vertoornd hebben, wij beschuldigen ons zelve, en beklagen onze misdaden, begeerende, dat Gij genadighk onze ellendigheid wilt aanzien. Wil U over ons ontfermen, o aller-

gode-

goedertierenste God en Vader, en ons vergeven al onze zonden, om het heilig lijden van uwen lieven Zoon Jezus Christus. Wil ons ook verleen de genade van uwen Heiligen Geest, die ons onze ongerechtigheden van ganscher harte leere kennen, en ons zelven regt mishagen; opdat de zonde in ons moge gedood worden, en wij in een nieuw leven opstaan, in hetwelk wij opregte vruchten der heiligheid en gerechtigheid voortbrengen, die U door Jezus Christus mogen aangenaam zijn. Wil ons ook uw heilig woord naar uwen Goddelijken wil te verstaan geven, dat wij daaruit al ons vrouwen op U alleen leeren stellen, en van alle schepselen aftrekken. Dat ook onze oude mensch met al zijne begeerten van dag tot dag meer en meer gekruisigd worde, en dat wij ons U opofferen tot een levend offer, ter eere van uwen heiligen naam, en tot stichting van onzen naaste, door onzen Heer Jezus Christus, die ons heeft geleerd en bevolen alzoo te bidden: *Onze Vader, enz.*

Een kort gebed na de Predikatie in de week.

Heer, almachtige God! laat uwen heiligen naam om onzer zonden wil niet gelasterd worden; want wij hebben op menigerlei wijze tegen U gezondigd, mitsdien wij uw heilig woord niet gehoorzaam zijn, zoo als het betaamt; en met onwetendheid en murmureren uwen toorn dagelijks tegen ons verwekken: daarom straft Gij ons te regt. Maar, o Heer! zijt gedachtig aan uwe groote barmhartigheid, en ontferm U over ons. Geef ons kennis en leedwezen over onze zonden, en verbetering onzes levens. Sterk de Dienaars uwer Kerken, opdat zij getrouw en standvastig uw heilig woord mogen verkondigen; en de Overheid uws volks, opdat zij het wereldlijke zwaard met gerechtigheid en bescheidenheid mogen voeren. Bewaar ons voor alle valsheid en ontrouw. Verstoort alle booze en listige raadslagen, die tegen uw Woord en Kerk overdacht worden. O Heer! onttek ons niet uwen Geest en uw

Woord, maar geef ons vermeerdering des geloofs, en in alle kruis en tegenspoed lijdzaamheid en volstandigheid. Kom uwer Kerk te hulp, verlos haar van allen overlast, bespottung en tiranni. Sterk ook alle zwakke en bedroefde harten, en zend ons uwen vrede, door Jezus Christus, onzen Heer, die ons deze zekere belofte gegeven heeft: *Voorwaar, voorwaar, ik zeg u, al wat gij, den Vader zult bidden in mijnen naam, [dat] zal Hij u geven; en heeft ons alzoo bevolen te bidden: Onze Vader, enz.*

Het Morgengebed.

O barmhartige Vader! wij danken U, dat Gij dezen nacht zoo getrouw voor ons gewaakt hebt, en bidden U, dat Gij ons wilt sterken met uwen Heiligen Geest, die ons voortaan geleide, dat wij dezen dag, mitsgaders al de dagen onzes levens, mogen besteden tot alle gerechtigheid en heiligheid; en wat wij in handen nemen, dat onze oogen altijd zien, om uwe eer te verbreiden, alzoo dat wij al den voerspoed onzer voornemens van uwe milde hand alleen verwachten. En opdat wij zulk eene genade van U verkrijgen, wil ons, naar uwe belofte, vergeven al onze zonden, om het heilig lijden en bloedvergieten van onzen Heer en Zaligmaker Jezus Christus: want zij zijn ons van harte leed. Verlicht ook onze harten, opdat wij, alle werken der duisternis afgelegd hebbende, als kinderen des lichts, in een nieuw leven mogen wandelen, in alle Godzaligheid. Geef ook uwen zegen tot de verkondiging van uw Goddelijk woord. Verstoort alle werken des duivels. Sterk alle Kerkendienaars en Overheden uws volks. Troost alle vervolgte en benaauwde harten, door Jezus Christus, uwen lieven Zoon, die ons beloofd heeft, dat Gij ons alles, wat wij in zijnen naam bidden, zekerlijk geven zult, en daarom ons alzoo heeft leeren bidden: *Onze Vader, enz.*

Het Avondgebed.

O barmhartige God, eeuwig licht,

licht, schijnende in de duisternis, Gij, die verdrift den nacht der zonden en alle blindheid des harten! naardien Gij den nacht verordend hebt om te rusten, gelijk den dag om te arbeiden; bidden wij U, geef, dat onze lichamen in vrede en stilheid rusten, opdat zij daarna bekwaam zijn mogen te lijden den arbeid, dien zij dragen moeten. Matig onzen slaap, dat die niet onordelijk zij, opdat wij aan ligchaam en ziel onbevlekt mogen blijven, ja dat onze slaap zelfs geschiede tot uwe eer. Verlicht de oogen van ons verstand, dat wij in den dood niet ontslapen; maar altijd verwachten onze verlossing uit deze ellendigheid. Bescherm ons ook voor alle aanvechting des duivels, ons in uw heilig geleide nemende. En hoewel wij dezen dag niet doorgebracht hebben, zonder tegen U grootelijks gezondigd te hebben, bidden wij U, wil onze zonden bedekken met uwe barmhartigheid, gelijk Gij alle dingen op aarde met de duisternis des nachts bedekt, opdat wij daarom van uw aanschijn niet verstooten worden. Geef ook rust en troost aan alle kranken, bedroefde en aangevochtene harten, door onzen Heer Jezus Christus, die ons alzoo heeft leeren bidde: *Onze Vader, enz.*

Een gebed vóór het eten.

Ps. CXLV : 15, 16.

15. *Aller oogen wachten op U, en Gij geeft hun hunne spijs te zijnen tijd.*

16. *Gij doet uwe hand open, en verzadigt al wat er leeft, (naar uw) welbehagen.*

Heer, almachtige God, Gij, die alles geschapen hebt, en nog door uwe Goddelijke kracht onderhoudt, en het volk Israël in de woestijn gespijzigd hebt! wil uwen zegen strekken over ons, uwe arme dienaars, en ons heiligen deze gaven, die wij van uwe milde goedheid ontvangen, opdat wij ze matig en heilig naar uwen goeden wil mogen gebruiken, en daardoor bekenen, dat Gij onze Vader, en de Oorsprong van alle goed zijt. Geef ook, dat wij altijd, en vóór alle dingen, zoeken het

geestelijke brood! uws woords, met hetwelk onze ziel gespijzigd worde ten eeuwigen leven, hetwelk Gij ons bereid hebt door het heilig bloed van uwen lieven Zoon, onzen Heer Jezus Christus. Amen. *Onze Vader, enz.*

Alzoo vermaant ons onze Heer Jezus Christus.

Luk. XXI : 34, 35.

34. *Wacht u zelven, dat uwe harten niet te eeniger tijd bezwaard worden met brasserij en dronkenschap, en zorgvuldigheden dezes levens, en dat u die dag niet onvoorziens (over)kome.*

35. *Want gelijk een strik zal hij komen over al degenen, die op den ganschen aardbodem gezeten zijn.*

Een gebed na het eten.

Alzoo spreekt de HEER in het vijfde Boek van Mozes,

Deut. VIII : 10, 11.

10. *Als gij dan zult gegeten hebben en verzadigd zijn, zoo zult gij den HEER, uwen God, loven over dat goede land, hetwelk Hij u zal hebben gegeven.*

11. *Wacht u, dat gij den HEER, uwen God, niet vergeet, dat gij niet zoudt houden zijne geboden, en zijne regten, en zijne inzettingen, die ik u heden gebiede.*

Heer God, hemelsche Vader! wij danken U voor al uwe weldaden, die wij zonder ophouden van uwe milde hand ontvangen, dat uw Goddelijke wil is, ons te onderhouden in dit tijdelijke leven, en ons te verzorgen met al onze nooddrift; maar inzonderheid, dat Gij ons herboren hebt tot de hoop op een beter leven, hetwelk Gij ons geopenbaard hebt door uw heilig Euangelium.

Wij bidde U, barmhartige God en Vader! dat Gij niet toelaat, dat onze harten hier in deze aardsche en vergankelijke dingen zouden geworteld zijn; maar dat wij altijd mogen opwaarts zien ten hemel, verwachtende onzen Zaligmaker Jezus Christus, tot dat hij op de wolken verschijnen zal tot onze verlossing. Amen. *Onze Vader, enz.*

FORMULIER,

om den Heiligen Doop te bedienen aan de kleine kinderen der geloovigen.

De hoofdsom van de leer des heiligen Doops is in deze drie stukken begrepen :

Eerstelijk, dat wij met onze kinderen in zonden ontvangen en geboren, en daarom kinderen des toorns zijn, zoo dat wij in het rijk van God niet mogen komen, tenzij wij van nieuws geboren worden. Dit leert ons de ondergang en besprenging met het water, waardoor ons de onreinheid onzer zielen wordt aangewezen, opdat wij vermaand worden, een mishagen aan ons zelve te hebben, ons voor God te verootmoedigen, en onze reinigmaking en zaligheid buiten ons zelve te zoeken.

Ten tweede betuigt en verzegelt ons de heilige Doop de afwassing der zonden door Jezus Christus. Daarom worden wij gedoopt in *den naam des Vaders, en des Zoons, en des Heiligen Geestes*. Want als wij gedoopt worden in *den naam des Vaders*, zoo betuigt en verzegelt ons God de Vader, dat Hij met ons een eeuwig verbond der genade oprigt, ons tot zijne kinderen en erfgenamen aanneemt, en daarom van alle goed verzorgen, en alle kwaad van ons weren, of te onzen beste keeren wil. En als wij in *den naam des Zoons* gedoopt worden, zoo verzegelt ons de Zoon, dat hij ons wast in zijn bloed van al onze zonden, ons in de gemeenschap zijns doods en zijner wederopstanding inlijvende, alzoo dat wij van al onze zonden bevrijd, en regtvaardig voor God gerekend worden. Desgelijks als wij gedoopt worden in *den naam des Heiligen Geestes*, zoc verzekert ons de Heilige Geest door dit heilig Sacrament, dat hij bij ons wonen, en ons tot lidmaten van Christus heiligen wil, ons toeëigenende hetgeen wij in Christus hebben, namelijk de afwassing onzer zonden, en de dagelijksche vernieuwing onzes levens, tot dat wij eindelijk onder de gemeente der uitverkorenen in het eeuwi-

ge leven onbevlekt zullen gesteld worden.

Ten derde. Overmits in alle verbonden twee deelen begrepen zijn, zoo worden wij ook weder van God door den Doop vermaand en verplicht tot eene nieuwe gehoorzaamheid, namelijk, dat wij dezen eenigen God, Vader, Zoon en Heiligen Geest, aanhangen, betrouwen en liefhebben van ganscher harte, van ganscher ziele, van ganschen gemoede en met alle krachten, de wereld verlaten, onze oude natuur dooden, en in een nieuw godzalig leven wandelen. En als wij somtijds uit zwakheid in zonden vallen, zoo moeten wij aan Gods genade niet vertwijfelen, noch in de zonde blijven liggen, overmits de Doop een zegel en ongetwijfelde getuigenis is, dat wij een eeuwig verbond der genade met God hebben.

En hoewel onze jonge kinderen deze dingen niet verstaan, zoo mag men dezelve nogtans daarom van den Doop niet uitsluiten, aangezien zij ook zonder hun weten der verdoemenis in Adam deelachtig zijn, en alzoo ook weder in Christus tot genade aangenomen worden, gelijk God spreekt tot Abraham, den Vader van alle geloovigen, en over zulks mede tot ons en onze kinderen : Gen. XVII 7, zeggende : *Ik zal mijn verbond oprigten tusschen Mij en tusschen u, en tusschen uw zaad na u in hunne geslachten, tot een eeuwig verbond, om voor u te zijn tot eenen God, en voor uw zaad na u.*

Dit betuigt ook Petrus, Hand. II : 39, met deze woorden : *Aan u komt de belofte toe, en aan uwe kinderen, en aan allen, die verre zijn, zoo velen als er de Heer, onze God, toe roepen zal.*

Daarom heeft hen God voormaals bevolen te besnijden, hetwelk een zegel des verbonds en der gerechtigheid des geloofs was; gelijk ook Christus hen omhelsd, de handen opgelegd en gezegend heeft. Mark. X : 16.

Dewijl dan nu de Doop in de plaats der besnijdenis gekomen is, zoo zal men de jonge kinderen, als erfgenamen van het Rijk van God en van zijn verbond doopen; en de ouders zul-

zullen gehouden zijn hunne kinderen, in het opwassen, hiervan breeder te onderwijzen.

Opdat wij dan ook deze heilige ordening van God, tot zijne eer, tot onzen troost en tot stichting dergemeente uitrigten mogen, zoo laat ons zijnen heiligen naam aldus aanroepen :

O almachtige, eeuwige God ! (Gij, die naar uw streng oordeel de ongeloofige en onboetvaardige wereld met den zondvloed gestraft hebt, en den geloovigen Noach met hun achten, naar uwe groote barmhartigheid behouden en bewaard ; Gij, die den verstokten Faraö, met al zijn volk, in het Roode meer verdronken hebt, en uw volk Israëel droogsvuets daar door geleid, door hetwelk de Doop beduid wordt!) wij bidden U, bij uwe grondelooze barmhartigheid, dat Gij deze kinderen genadig wilt aanzien, en door uwen Heiligen Geest uwen Zoon Jezus Christus inlijven ; opdat zij met hem 'in zijnen dood begraven worden, en met hem mogen opstaan in een nieuw leven ; opdat zij hun kruis, hem dagelijks navolgende, vrolijk dragen mogen, hem aanhangen met waarachtig geloof, vaste hoop en vurige liefde ; dat zij dit leven, (hetwelk toch niet anders is dan een gestadige dood,) om uwen wil, getroost verlaten, en ten laatste dage voor den regterstoel van Christus, uwen zoon, zonder verschrikken mogen verschijnen, door denzelven, onzen Heer, Jezus Christus, uwen Zoon, die met U en den Heiligen Geest, één eenig God, leeft en regeert in eeuwigheid. Amen.

Vermaning aan de Ouders, en die mede ten doop komen.

Geliefden in den Heer Christus ! gij hebt gehoord, dat de Doop eene ordening van God is, om aan ons en aan onze kinderen zijn verbond te verzegelen ; daarom moeten wij denzelven tot dat einde, en niet uit gewoonte of bijgeloovigheid gebruiken. Opdat het dan openbaar worde, dat gij alzoo gezind zijt, zult gij van uwent-

wege hier op ongeveer ind ant' woorden :

Eerstelijk, hoewel onze kinderen in zonden ontvangen en geboren zijn, en daarom aan allerhande ellendigheid, ja aan de verdoemenis zelve onderworpen, of gij niet bekent, dat zij in Christus geheiligd zijn, en daarom, als lidmaten zijner gemeente, behooren gedoopt te wezen ?

Ten andere, of gij de leer, die in het Oude en Nieuwe Testament, en in de artikelen des Christelijken geloofs begrepen is, en in de Christelijke Kerk alhier geleerd wordt, niet bekent, de waarachtige en volkomene leer der zaligheid te wezen ?

Ten derde, of gij niet belooft en u voorneemt, deze kinderen, als zij tot hun verstand zullen gekomen zijn, een iegelijk de zijnen, waarvan hij vader (moeder) of getuige is, in de voorzeide leer naar uw vermogen te onderwijzen, of te doen en te helpen onderwijzen ?

Antw. Ja wij.

Daarna in het doopen spreekt de Dienaar des goddelijken woords aldus :

N. IK DOOP U IN DEN NAAM DES VADERS, EN DES ZOONS, EN DES HEILIGEN GEESTES.

Dankzegging.

Almachtige, barmhartige God en Vader ! wij danken en loven U, dat Gij ons en onze kinderen, door het bloed van uwen lieven Zoon Jezus Christus, al onze zonden vergeven, en ons door uwen Heiligen Geest tot lidmaten van uwen eeniggeboren' Zoon, en alzoo tot uwe kinderen aangenomen hebt, en ons hetzelfde met den heiligen Doop verzegelt en bekrachtigt. Wij bidden U ook, door denzelven uwen lieven Zoon, dat Gij deze gedoopte kinderen met uwen Heiligen Geest altijd wilt regeren, opdat zij Christelijk en godzalig opgevoed worden, en in den Heer Jezus Christus wassen en toenemen, opdat zij uwe Vaderlijke goedheid en barmhartigheid, die Gij hun en ons allen bewezen hebt, mogen

gen bekennen, en in alle gerechtigheid, onder onzen eenigen Leeraar, Koning en Hoogepriester, Christus Jezus, leven, en vromelijk tegen de zonden, den duivel en zijn gansche rijk strijden en overwinnen mogen, om U, en uwen Zoon Jezus Christus, mitgaders den Heiligen Geest, den eenigen en waarachtigen God, eeuwig te loven en te prijzen. Amen.

FORMULIER,

om het heilige Avondmaal te houden.

Geliefden in den Heer Jezus Christus! hoort aan de woorden van de inzetting van het heilige Avondmaal van onzen Heer Jezus Christus, welke ons beschrijft de heilige Apostel Paulus, I Kor. XI : 23—29.

Want ik heb van den Heer ontvangen, hetgeen ik ook u overgegeven heb, dat de Heer Jezus in den nacht, in welken hij verraden werd, het brood nam; en als hij gedankt had, brak hij het en zeide: neemt, eet, dat is mijn lichaam, hetwelk voor u gebroken wordt; doet dat tot mijne gedachtenis! Desgelijks (nam) hij ook den drinkbeker na het eten des Avondmaals, en zeide: deze drinkbeker is het Nieuwe Testament in mijn bloed; doet dat, zoo dikwijls als gij (dien) zult drinken, tot mijne gedachtenis! Want zoo dikwijls als gij dit brood zult eten, en dezen drinkbeker zult drinken, zoo verkondig den dood des Heeren, tot dat hij komt! Zoo dan, wie onwaardig dit brood eet, of den drinkbeker des Heeren drinkt, die zal schuldig zijn aan het lichaam en bloed des Heeren. Maar de mensch beproeve zich zelve, en ete alzoo van het brood, en drinke van den drinkbeker: want die onwaardig eet en drinkt, die eet en drinkt zich zelve een oordeel, niet onderscheidende het lichaam des Heeren.

Opdat wij nu tot onzen troost des Heeren Avondmaal mogen houden, is vóór alle dingen noodig: eerstelijk, dat wij ons te voren regt beproeven; ten andere, dat wij het tot dat einde rigten, waar toe het de Heer Christus verordend en ingezet

heeft, namelijk, tot zijne gedachtenis.

De *waarachtige beproeving van ons zelve* bestaat in deze drie stukken:

Ten eerste, bedenke een iegelijk bij zich zelve zijne zonden en vervloeking, opdat hij zich zelve mishage, en zich voor God verootmoedige: aangezien de toorn van God tegen de zonde zoo groot is, dat Hij die (eer Hij dezelve ongestraft liet blijven) aan zijnen lieven Zoon Jezus Christus, met den bitteren en smadelijken dood des kruises gestraft heeft.

Ten andere, onderzoekte een iegelijk zijn hart, of hij ook deze gewisse belofte van God geloofd, dat hem al zijne zonden, alleen om het lijden en sterven van Jezus Christus, vergeven zijn; en de volkomene gerechtigheid van Christus hem als zijne eigene toegerekend en geschonken zij; ja zoo volkomen, als of hij zelf in eigen persoon, voor al zijne zonden betaald en alle gerechtigheid volbragt had.

Ten derde, onderzoekte een iegelijk zijn geweten, of hij ook gezind is, voortaan met zijn gansche leven, waarachtige dankbaarheid jegens God den Heer te bewijzen, en voor Gods aangezicht opregt te wandelen: insgelijks, of hij zonder eenige geveinsdheid, alle vijandschap, haat en nijd van harte afzeggende, een naarstig voornemen heeft, om van nu voortaan in waarachtige liefde en eenigheid met zijnen naaste te leven.

Allen, die dan alzoo gezind zijn, wil God gewisselijk in genade aannemen, en voor waardige medegenooten van de tafel zijns zoons Jezus Christus houden. Daarentegen die deze getuigenis in bunne harten niet gevoelen, die eten en drinken zich zelve een oordeel. Waarom wij ook, naar het bevel van Christus en den Apostel Paulus, allen, die zich met deze navolgende ondeugden besmet weten, vermanen, van de tafel des Heeren zich te onthouden, en verkondigen hun, dat zij geen deel in het Rijk van Christus hebben: als daar zijn alle afgodendienaars; allen, die verstorfene heiligen, Engelen of andere schepselen aanroepen;

pen; allen, die den beelden eere aandoen; alle tovenaars en waarzeggers, die vee of menschen, mitsgaders andere dingen zegenen, en die aan zulke zegeningen geloof geven; alle verachters van God en zijn woord, en van de heilige Sacramenten; alle Godslasteraars; allen, die tweedragt, sekten en muiterij in Kerken en wereldlijke regeringen begeeren aan te rigten; alle meeneedigen; allen, die hunnen ouderen en Overheden ongehoorzaam zijn; alle doodslagers, kijvers en die in haat en nijd tegen hunnen naaste leven; alle echtbrekers, hoereerders, dronkaards, dieven, woekeraars, roovers, spelers, gierigaards, en al degenen, die een ergerlijk leven leiden: deze allen, zoo lang zij in zulke ondeugden blijven, zullen zich van deze spijze (welke Christus alleen voor zijne geloovigen verordend heeft) onthouden, opdat hun gerigt en hunne verdopenis niet destezwaarder worde.

Maar dit wordt ons, zeer geliefde Broeders en Zusters in den Heer! niet voorgehouden, om de verslagene harten der geloovigen kleinmoedig te maken, als of niemand tot het Avondmaal des Heeren gaan mogt, dan die zonder eenige zonde ware. Want wij komen niet tot dit Avondmaal, om daarmede te betuigen, dat wij in ons zelve volkomen en regtvaardig zijn; maar in tegendeel, aangezien wij ons leven buitens ons zelve in Jezus Christus zoeken, zoo bekennen wij daarmede, dat wij midden in den dood liggen. Daarom, al is het, dat wij nog vele gebreken en ellendigheid in ons bevinden, als namelijk, dat wij geen volkomen geloof hebben, dat wij ons ook met zulken ijver om God te dienen niet begeven, als wij schuldig zijn; maar dagelijks met de zwakheid van ons geloof, en de booze lusten van ons vleesch te strijden hebben: nogtans des niettegenstaande, overmits ons (door de genade des Heiligen Geestes) zulke gebreken leed zijn, en wij van harte begeeren tegen ons ongehoof te strijden, en naar alle geboden van God te leven, zoo zullen wij gewis en zeker zijn, dat geene zonde noch zwakheid,

die nog (tegen onzen wil) in ons overgebleven is, ons kan hinderen, dat God ons niet in genade zou aannemen, en alzoo deze hemelsche spijze en drank waardig en deelachtig zou maken.

Ten andere, laat ons nu ook overdenken, waartoe ons de Heer zijn Avondmaal heeft ingezet; namelijk, dat wij zulks doen zouden tot zijne gedachtenis. Maar aldus zullen wij aan hem daar bij gedenken:

Eerstelijk, dat wij ganschelijk in onze harten vertrouwen, dat onze Heer, Jezus Christus, (naar de beloften, die aan de voorvaders in het Oude Testament van het begin af geschied zijn) van den Vader in deze wereld gezonden is, ons vleesch en bloed aangenomen, den toorn van God (onder welken wij eeuwig hadden moeten verzinken), van het begin zijner menschwording tot het einde zijns levens, op de aarde voor ons gedragen, en alle gehoorzaamheid der Goddelijke wet, en gerechtigheid voor ons vervuld heeft, voornamelijk, toen hem de last van onze zonden, en van den toorn van God het bloedige zweet in den hof uitgedrukt heeft; waar hij gebonden werd, opdat hij ons zou ontbinden; daarna ontelbare smaadheden geleden heeft, opdat wij nimmer te schande zouden worden; onschuldig ter dood veroordeeld is, opdat wij voor het gerigt van God zouden vrijgesproken worden; ja zijn gezegend ligchaam aan het kruis heeft laten nagelen, opdat hij het handschrift onzer zonden daaraan zou hechten, en heeft alzoo de vervloeking van ons op zich geladen, opdat hij ons met zijne zegeningen vervullen zou. En heeft zich vernederd tot in de allerdiepste versmaadheid en angst der hel, met ligchaam en ziel, aan het hout des kruises, toen hij riep met luide stem: *mijn God, mijn God! waarom hebt Gij mij verlaten?* opdat wij tot God zouden genomen, en nimmer van Hem verlaten worden; en heeft eindelijk, met zijnen dood en zijne bloedstorting, het Nieuwe en eeuwige Testament, het Verbond der genade en der verzoening besloten, als hij zeide: *het is volbragt!*

En opdat wij vast zouden gelooven, dat wij tot dit Genadeverbond behooren, nam de Heer Jezus in zijn laatste Avondmaal het brood, dankte, brak het en gaf het aan zijne jongeren, en sprak: *neemt, eet, dat is mijn ligchaam, hetwelk voor u gegeven wordt; doet dat tot mijne gedachtenis!* Desgelijks na het Avondmaal, nam hij den drinkbeker, zeide dank, en sprak: *drinkt allen daar uit; deze beker is het Nieuwe Testament in mijn bloed, hetwelk voor u en voor velen vergoten wordt, tot vergeving der zonden; doet dat, zoo dikwijls als gij daarvan drinkt, tot mijne gedachtenis!* dat is: *zoo dikwijls gij van dit brood eet, en uit dezen beker drinkt, zult gij daardoor, als door eene gewisse gedachtenis en pand, vermaand en verzekerd worden van deze mijne hartelijke liefde en trouw jegens u, dat ik voor u (daar gij anders den eeuwigen dood hadt moeten sterven) mijn ligchaam aan het hout des kruises in den dood geve, en mijn bloed vergiete, en uwe hongerige en dorstige zielen met dit mijn gekruiste ligchaam en vergoten bloed tot het eeuwige leven spijsje en lave, zoo zeker, als een iegelijk dit brood voor zijne oogen gebroken, en deze beker hem gegeven wordt, en gij dezelve tot mijne gedachtenis met uwen mond eet en drinkt.*

Uit deze inzetting des heiligen Avondmaals van onzen Heer Jezus Christus zien wij, dat hij ons geloof en vertrouwen op zijne volkomene offerande (die eenmaal aan het kruis geschied is) als op den eenigen grond van onze zaligheid wijst, daar hij onze hongerige en dorstige zielen tot eene waarachtige spijsje en drank des eeuwigen levens geworden is. Want door zijnen dood heeft hij de oorzaak van onzen eeuwigen honger en kommer, namelijk, de zonde, weggenomen, en ons den levendmakenden Geest verworven; opdat wij door dien Geest (die in Christus als in het Hoofd, en in ons als zijne lidmaten, woont) met hem waarachtige gemeenschap zouden hebben, en aan al zijne goederen, het eeuwige leven, de gerechtigheid en heerlijkheid deelachtig wor-

den. Daarbenevens, dat wij ook door dien Geest onder elkander, als lidmaten van één ligchaam, in waarachtige broederlijke liefde verbonden worden, gelijk de heilige Apostel spreekt: *één brood* [is het, zoo] *zijn wij velen één ligchaam, dewijl wij allen aan één brood deelachtig zijn.* Want gelijk uit vele graankorrels één meel gemalen, en één brood gebakken wordt, en uit vele beziën, zamengeperst zijnde, één wijn en drank vliet, en zich onder een vermengt; alzoo zullen wij allen, die door het waarachtig geloof Christus ingelijfd zijn, door broederlijke liefde, om Christus, onzes lieven Zaligmakers wil, die ons te voren zoo uitnemend heeft lief gehad, allen te zamen één ligchaam zijn, en zulks niet alleen met woorden, maar met de daad jegens elkander bewijzen.

Daartoe helpe ons de almachtige God en Vader van onzen Heer Jezus Christus, door zijnen Heiligen Geest! Amen.

Opdat wij dan dit al mogen verkrijgen, laat ons voor God ons verootmoedigen, en Hem met waarachtig geloof om zijne genade aanroepen.

Barmhartige God en Vader! wij bidden U, dat Gij in dit Avondmaal, waarin wij oefenen de heerlijke gedachtenis vanden bitteren dood van uwen lieven Zoon Jezus Christus, door uwen Heiligen Geest in onze harten wilt werken, dat wij ons met waarachtig vertrouwen aan uwen Zoon Jezus Christus hoe langer hoe meer overgeven, opdat onze bezwaarde en verslagene harten met zijn waarachtig ligchaam en bloed, ja met hem waarachtig God en mensch, dat eenig hemelsche brood, door de kracht des Heiligen Geestes gespijsigd en gelaafd worden; en dat wij niet meer in onze zonden, maar hij in ons, en wij in hem leven, en alzoo waarachtig aan het Nieuwe en eeuwige Testament en Verbond der genade deelachtig zijn mogen. Dat wij niet twijfelen, of Gij zult eeuwig onze genadige Vader zijn, ons onze zonden nimmermeer toerekenende, en met alle dingen, naar ligchaam en ziel verzorgende, als uwe lieve kinderen

en erfgenamen. Verleen ons ook uwe genade, dat wij getroost ons kruis op ons nemen, ons zelve verloochehen, onzen Heiland bekennen, en in alle droefenis met een opgeheven hoofd onzen Heer Jezus Christus uit den hemel verwachten, waar hij onze sterfelijke lichamen aan zijn verklaard heerlijk lichaam gelijk maken, en ons tot zich nemen zal in eeuwigheid. Amen.

Onze Vader, enz.

Wil ons ook door dit heilige Avondmaal sterken in het algemeen ongetwijfeld Christelijk geloof, waarvan wij bekentenis doen met mond en hart, sprekende :

Ik geloof in God, enz.

Opdat wij dan met het waarachtig hemelsche brood Christus gespijzigd mogen worden, zoo laat ons met onze harten niet aan het uiterlijke brood en den wijn blijven hangen : maar dezelve opwaarts in den hemel verheffen, waar Christus Jezus is, onze Voorspraak, ter rechterhand zijns hemelschen Vaders, waar heen ons ook de Artikelen van ons Christelijk geloof wijzen : niet twijfelende, of wij zullen zoo waarachtig door de werking des Heiligen Geestes met zijn lichaam en bloed aan onze zielen gespijzigd en gelaafd worden, als wij dat heilige brood en dien drank tot zijne gedachtenis ontvangen.

In het breken en uitdeelen des broods zal de Dienaar spreken :

HET BROOD, DAT WIJ BREKEN, IS DE GEMEENSCHAP AAN HET LICHAAM VAN CHRISTUS.

En als hij den drinkbeker geeft :

DE DRINKBEKER DER DANKZEGGING, WAARMEDE WIJ DANKZEGGEN, IS DE GEMEENSCHAP AAN HET BLOED VAN CHRISTUS.

Terwijl men communiceert, zal men stichtelijk zingen, of sommige Hoofdstukken lezen ter gedachtenis van het sterven van Christus dienende, als : Jes,

LIII, Joh. XIII—XVIII, of dergelijke.

Na de voleinding der Communicatie, zal de Dienaar spreken :

Geliefden in den Heer! dewijl de Heer nu aan zijne tafel onze zielen gespijzigd heeft, zoo laat ons al te zamen zijnen naam met dankzegging prijzen, en een ietgeleijk spreke in zijn hart aldus.

1. *Loof den HEER, mijne ziel! en al wat binaen in mij is, zijnen heiligen naam!*

2. *Loof den HEER, mijne ziel! er vergeet geene van zijne weldaden!*

3. *Die al uwe ongerechtigheid vergeeft, die al uwe krankheden geneest :*

4. *Die u leven verlost van het verderf, die u kroont met goedertierenheid en barmhartigheden.*

8. *Barmhartig en genadig is de HEER, langmoedig en groot van goedertierenheid.*

10. *Hij doet ons niet naar onze zonden, en vergeldt ons niet naar onze ongerechtigheden.*

11. *Want zoo hoog de hemel is boven de aarde, is zijne goedertierenheid geweldig over degenen, die Hem vreezen.*

12. *Zoo ver het oosten is van het westen, zoo ver doet Hij onze overtredingen van ons.*

13. *Gelijk zich [een vader ontfermt over de kinderen, ontfermt zich de HEER over degenen, die Hem vreezen.*

Welke ook zijnen eigen Zoon niet gespaard heeft, maar heeft hem voor ons allen overgegeven, en ons alles met hem geschonken. Daarom, bewijst God daarmede zijne liefde jegens ons, dat Christus voor ons gestorven is, als wij nog zondaars waren; zoo zullen wij ook veel meer door hem behouden worden voor zijnen toorn, naardien wij door zijn bloed geregtvaardigd zijn. Want zoo wij met God verzoend zijn door den dood zijns Zoons, toen wij nog vijanden waren; veel meer zullen wij zalig worden door zijn leven, naardien wij met Hem verzoend zijn. Daarom zal mijn mond en hart des Heeren lof verkondigen van nu aan tot in eeuwigheid. Amen.

Zoo spreke een iegelijk met
aandachtige harten :

O almachtige, barmhartige God en Vader! wij danken U van ganscher harte, dat Gij, uit grondelooze barmhartigheid, ons uwen eeniggeboren' Zoon tot een' Middelaar en offer voor onze zonden, en tot eene spijs en drank des eeuwigen levens geschonken hebt; en dat Gij ons geeft een waarachtig geloof, waardoor wij aan zulke uwer weldaden deelachtig worden. Gij hebt ons ook tot sterking daarvan,

uwen lieven Zoon Jezus Christus zijn heilig Avondmaal laten instellen en verordenen. Wij bidden U, o getrouwe God en Vader! dat Gij, door de werking van uwen Heiligen Geest, 'de gedachtenis van onzen Heer Jezus Christus, en de verkondiging van zijnen dood, ons tot dagelijks toemenen in het regte geloof, en de zalige gemeenschap van Christus wil laten gedijen: door denzelven uwen lieven Zoon Jezus Christus, in wiens naam wij onze gebeden aldus besluiten: *Onze Vader, enz.*

01323026

GEDRUKT BIJ JOHANNES ENSCHEDÉ EN ZONEN.

1884.

BIBLIOTHEEK
NED. HERV. KERK

810176:1

